

АБАЙДЫ ҰЛЫҚТАУ –
ҰЛТТЫҚ ПАРЫЗЫМЫЗ

2-бет

КРЕДИТНАЯ
ПОЛИТИКА НЕ
СПОСОБСТВУЕТ
РАЗВИТИЮ МСБ

10-бет

СУРЕТ ШАТАССА ДА,
ЖҮРЕК ШАТАСПАСЫН!

15-бет

ҚАЗАҚ ҮНІ 20

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz || qazaquni2000@gmail.com || 2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады || №39 (909) 19.10.2020 жыл

ӘДЕБИЕТ АДАЛДЫҚТЫ СҮЙЕДІ

Қазақ әдебиеттану ғылымында, жалпы әдеби ортада есімі та-
нымал Зинол-Ғабден Бисенғали
ғылымда уызына жарыған жан.
Оның бойындағы адами қасиет,
әдебиетке адалдық аяулы
ұстаздары Бисенғали Кенжеғалиев,
Зейнолла Қабдоловтардан
жұғысты болған тәрізді.

8-9
бет

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНА АБАЙДЫҢ АТЫН БЕРУ КЕРЕК

АЛАШ ҰСТАЗ ТҮТҚАН ҰЛЫ АБАЙДЫҢ 175 ЖЫЛДЫҒЫНДА СЕМЕЙДЕЙ
ӨЗ ҚАЛАСЫНА АҚЫННЫҢ АТЫН БЕРСЕК, ЕШКІМНІҢ ДАУЫ ЖОҚ ШЫҒАР...

...Иә, бірінші қарсылық –
Абай қаласы Қарағанды
облысында бар дейтіндерге
айтарымыз – ол аудандық
бағыныстағы 28 мың ғана
халық тұратын шағын қала.
(Түркістан облысындағы көп
ауылдардың тұрғындар саны
осындай, Сайрам ауданы
Қарабұлақ ауылында одан
екі еседей көп, 50 мыңдай
халық тұрады). Қажет болса,
ол Абай ауданындағы Абай
қаласының атын өзгерту де
қиын емес.
Екінші қарсылық – Семей
қаласындағы әуежайға Абай
аты берілді ғой дейтіндер
болса, олардың Нұр-Сұлтан
қаласына «Нұрсұлтан На-
зарбаев» әуежайы арқылы
кіріп-шығып жүргендерін
еске саламыз.

6
бет

ҚАЗАҚ ЕЛІНДЕ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ АС ТА САТЫП АЛА АЛМАЙСЫҢ!?

Бірнеше тілдерді беске білетін дипломат Садық Жанықұл әлемнің қай елінде
болса да, сол елдердің тілдерімен күнін көріп жүрсе де... өз елі ҚАЗАҚСТАНДА
өзінің ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ АС ТА САТЫП АЛА АЛМАДЫ!..

7
бет

ЕЛ АҒАЛАРЫ

...Енді не істеуіміз керек. Білемін,
сенемін, қазірде жер-жерде, ру-ру
ішінен Ел Ағалары шығып келеді. Рас. Ел
Ағасыз, тон жағасыз болмайды. Тонның
жағасы болмаса тоңамыз, Елдің Ағасы
болмаса азамыз. Алмағайып заманда
қазақтың рулық құрылымы тағы да
бір тарихи қызметін атқаруы қажет. Ел
Ағалары рулық жүйеден шығады. Ел
Ағасының мүддесі ру емес, елдік мүдде.
Ру оған жетудің тәсілі ғана.

14
бет

КТО ХОЧЕТ СУНУТЬ СВОЮ СТРАНУ В «ПЕТЛЮ АНАКОНДЫ»?!

2020 г. по многим признакам – роковой, недаром в ходу многие
конспирологические версии, «Дуга нестабильности» и т.д. Челове-
чество переживает небывалые потрясения – всеобщую гибридную
войну, включая и биологическую, что видно по распространению
пандемии. Притом эта война со многими неизвестными, которые
и порождают панику среди населения и среди ...президентов. Не-
которые прогнозисты говорят даже о возможном голоде и войнах
в отдельных странах...

12
бет

АБАЙДЫ ҰЛЫҚТАУ – ҰЛТТЫҚ ПАРЫЗЫМЫЗ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев қасиетті Семей өңіріне іс-сапары барысында «Ұлы ақын Абай ұлдарымен» ескерткішінің ашылу рәсіміне қатысты.

Аталған композиция данышпан Абайдың 175 жылдық мерейтойына орай ашылды. Ескерткіште Абай ұлдары Ақылбаймен және Турағұлмен бірге бейнеленген. Композиция идеясы портреттік ұқсастықты ғана көздемеген. Автор ұлдарының ұлы әкесіне деген ерекше махаббаты мен шексіз мақтанш сезімін бейнелеуді мақсат еткен. Мемлекет басшысы жұртшылықты Абай Құнанбайұлының 175 жылдық мерейтойымен құттықтап, хакімді біртұтас ұлт болып ұлықтау – біздің перзенттік парызымыз екенін атап өтті.

– Ұлы Абай – біздің еліміздің мақтанышы ғана емес, әлемдік деңгейдегі кемеңгер. Ол – қазақтың жан-дүниесінің тұңғығына бойлаған дара тұлға. Оның өлендері мен қара сөздері – ұлттық болмысымыздың айнасы. Абай жаңа әдебиетіміздің негізін қалаған ақын ретінде ел тарихында айрықша із қалдырды. Оның еңбектері бір ғасырдан астам уақыт өтсе де өзектілігін жоғалтқан емес. Әлі күнге дейін баршамызға рухани азық болып келеді. Ақынның ғибратты болмысы мен мол мұрасы – халқымыздың және жаһан жұртының асыл қазынасы. Абайдың өсиеті – өскелең ұрпақтың айнымас темірқазығы, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент дамуды тежейтін бес дұшпаннан арылып, елдік мүдде жолында еңбек етсек қана қоғамдық сананы жаңғыртатынымызды айта

келіп, Абай аманатына адал болуымыз керек деді. Ол үшін бүгінгі буын Абай мұрасынан нәр алып, рухани кемелденуі қажет. Мына еңселі ескерткіш жас ұрпаққа тағылымды ой салуға тиіс. Абай және оның сөзі мен ісін жалғаған парасатты перзенттері Ақылбай мен Турағұл – елге ұлағат тұлғалар. Мұнда ұрпақ сабақтастығы, әке мен баланың сыйластығы бейнеленген. Бұл – Құнанбай қажы әулетінің тектілігін танытатын туынды. Абай шаңырағының тағылымы – ұлт ұлағатының көрінісі. Жалпы тәлім-тәрбие ұлт сапасын қалыптастыратын фактордың бірі болуы керек! – деді Мемлекет басшысы. Президент биыл Абайдың 175 жылдық мерейтойын атап өтуге ерекше мән берілгенін, мемлекеттік және халықаралық деңгейде ауқымды іс-шаралар өткенін, ақын мұрасын насихаттауға, ұлағатты сөзін жас ұрпақтың санасына сіңіруге ден қойылғанын айтты.

– Біз мерейтой кезінде ысырапшылдық пен даңғазалыққа жол берген жоқпыз. Абай айтқан «мақтаншақтық», «бекер мал шашпақтық» тыюдың бір жолы осы деп санаймын. Ұлы ойшылдың мұрасы – еліміздің одан әрі өсіп-өркендеуіне жол ашатын баға жетпес құндылық. Абайдың асқақ рухы ұлы мұраттарға жетелей берсін! – деп түйіндеді сөзін Қасым-Жомарт Тоқаев.

Ескерткіштің ашылу салтанатынан кейін Президент Абайдың «Жидебай-Бөрлі» мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалды қорық-мұражайын аралап көрді. Бұл Қазақстан тарихында тұңғыш әдеби-мемориалды мұражай саналады. Ойшылдың 175 жылдық мерейтойына орай музей залдары қайта жөнделіп, ғимараттың қасбеті мен аумағы жаңартылған. Мемлекет басшысы салтанатты түрде ашқан «Ұлы ақын Абай ұлдарымен» ескерткіші де осы мұражай аумағында орналасқан.

МИНИСТР ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕС МҮШЕЛЕРІМЕН КЕЗДЕСТІ

Ақпарат және қоғамдық даму министрі Аида Балаева Алматы қалалық Қоғамдық кеңес мүшелерімен кездесіп, қоғамдық бақылауды заңнамалық бекіту мәселелері мен квазимемлекеттік секторда Қоғамдық кеңестер құруға қатысты қоғамдық кеңестер институтын жетілдіру мәселелері талқыланды.

Аида Балаева өз сөзінде қоғамдық бақылау институтын жетілдіру дер кезінде қолға алынғанын және оның маңыздылығы мен өзектілігін атап өтті. Болашақ заң жобасының мақсаты – қоғамдық бақылау жүйесінің құқықтық негізін, сондай-ақ азаматтық қоғамды одан әрі дамыту үшін құқықтық жағдайлар жасауды айқындау, қоғамдық бақылауды жүзеге асыру қағидаттарының бірыңғай жүйесін белгілеу болып табылатынын жеткізді. «Мемлекет басшысының Жолдауына сәйкес квазимемлекеттік секторда Қоғамдық кеңестер құруды көздейтін, сондай-ақ мемлекеттік органдардың, квазимемлекеттік сектор субъектілерінің мемлекеттік са-тып алу жөніндегі конкурстық комиссияларға қатысу арқылы Қоғамдық кеңестердің өкілеттігін кеңейтетін заңға

түзетулер әзірленіп жатыр. Бүгінгі таңда бұл түзетулер келісу рәсімінен өтуде», – деді Аида Балаева. Отырыста Алматы қаласы Қоғамдық кеңесінің хатшысы, «Ақпараттық-ресурстық орталық» қоғамдық қорының директоры Алтынай Көбеева, қалалық Қоғамдық кеңесінің мүшелері, «KAZBREND» қоғамдық қорының басқарма төрағасы Нұрлан Жазылбеков, «ҚазРЕНА» Қазақстанның Ғылыми-білім беру компьютерлік желісін пайдаланушылар қауымдастығының бас директоры Борис Жапаров және «Қазақстанның дағдарыс орталықтары дағуы» ЗТБ Басқарма төрағасы Зұлфия Байсақова өз ойларын ортаға салды. Іс-шара соңында министр кездесудің барлық қатысушыларына белсенді қатысқандары үшін алғыс білдірді.

ҚАМАУДАҒЫ ЖЕМҚОРЛАРҒА ЖЕҢІЛДІК ЖАСАЛМАСЫН

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың қабылдауында болған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің төрағасы Алик Шпекбаев саланың билиғы 9 ай ішінде атқарған жұмыстары жөнінде есеп берді.

Мемлекет басшысына жемқорлыққа қарсы заңнамаға түзету енгізілгені және Дүниежүзілік банктің жемқорлықты бақылау индексында еліміздің көрсеткіші айтарлықтай жақсарғаны туралы баяндалды. Қ.Тоқаев Қазақстанның жемқорлыққа

қарсы саясатын халықаралық стандарттарға сәйкес кешенді әрі дәйекті түрде жалғастырудың маңызды екенін атап өтті. Жемқорларды шартты түрде мерзімінен бұрын босатудан бас тарту туралы тапсырмалардың сапалы жүзеге асырылу және мемлекеттік қызметшілер, депутаттар мен судьялар үшін шетелдік шоттарының болуына тыйым салу қажеттігіне назар аударды.

Кездесу соңында Президент жемқорлықтың алдын алу жұмыстарын тиімді жүргізудің және бюджет қаржысының мақсатты жұмсалуды жүйелі бақылауға алуды тапсырды.

КӘСІПКЕРЛЕР ЖАЛДАУ АҚЫСЫНАН БОСАТЫЛДЫ

Биылғы жылдың соңына дейін шағын және орта бизнес мемлекеттік мүлкіті жалдау ақысын төлеуден босатылады. Бұл жайында Бизнес-омбудсмен аппараты басшысының міндетін атқарушы Шығыс Темір Facebook парақшасында жазды.

«Достар, тамаша жаңалық! Бүгін Ұлттық экономика министрінің жылдың соңына дейін мемлекеттік мүлкіті жалдаудан ШОБ-ты босату туралы бұйрығы ресми жарияланды. Ұлттық экономика министрі 9 қазанда №75 бұйрықты қабылдады. Маңыздысы, біз қауіптеген 1 қыркүйектен емес 20 маусымнан бастап ақы төлеуден

босататын болды. Бұл бұйрық мемлекеттік мүлкіті жалдауға беру ережесін 53-1-тармақпен толықтырады: «Жылжымайтын мүлік объектісін жалдағаны (жалға алғаны) үшін жалдау ақысы шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері үшін 2020 жылғы 20 маусымнан бастап 31 желтоқсанға қезеңде есептелмейді. Бұған дейін осындай босату 20 наурыз бен 20 маусым арасында енгізілген болатын. Осылайша, карантиндік шектеу енгізілуіне байланысты шағын және орта бизнес жалға алу ақысын 9 айдан астам төлемейді. Бизнес үнемдейтін жалпы сома болжамға сәйкес осы кезеңде шамамен 36 млрд. теңгені құрайды», – деді ол.

МЫҢДАҒАН ЖҰМЫСҚЕРДІҢ ҚҰҚЫҒЫ ҚОРҒАЛДЫ

Мемлекеттік еңбек инспекторлары республиканың 891 кәсіпорнында 25,9 мың жұмысқер алдында жалақы бойынша 2,7 млрд. теңгеден аса қарыз бар екенін анықтап, құқықтық көмек көрсетті.

ҚР Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі баспасөз қызметінің мәлімдеуінше, аталған кәсіпорындардың жетекшілеріне орындалуға міндетті 511 нұсқама беріліп, 71,5 млн. теңгеден астам сомаға айыппұл салынды.

Қолданылған шаралардың нәтижесінде, сонымен қатар жалақы бойынша қарызды өтеудің мерзімі мен кестесін қатаң белгілеу арқылы 24,7 мыңнан астам жұмысқердің құқығы қорғалып, нәтижесінде оларға 2,76 млрд. теңге төленді.

Мемлекеттік еңбек инспекторлары жалпы саны 2,9 мың тексеру жүргізген. Тексеру барысында 4,5 мыңнан аса ҚР еңбек заңнамасын бұзу фактілері анықталып, 137,9 млн. теңге сомаға айыппұл салынды.

ӘКІМДЕР ҚАНША АЙЛЫҚ АЛАДЫ?

Осы бір сұраққа лауазымдылар жалтарып, жобалап жауап беретінін көріп жүрміз. Ашықтық заман талабы екенін түсінген кейбір әкімдер өздерінің қанша айлық алатынын жариялай бастады.

Атырау облысының аудан және қала әкімдері қанша жалақы алатыны белгілі болды. ҚР Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі қоғаммен сындарлы диалог орнату мақсатында «Antikor.Live» жобасы шеңберінде «Әкімдіктердің ашықтығы» тақырыбында Атырау қаласы әкімі Қайрат Оразбаевтың қатысуымен Facebook парақшада тікелей эфир өткізді. Эфир барысында қала басшысы Қайрат Құлымұлы әкімдердің айлығы туралы да қойылған сұрақтарға жауап берді. Оның айтуынша аудан әкімдерінің еңбекақысы айына 755 485 теңге екен. Ал өзі 380 мың теңге жалақы алатыны белгілі болды. Сол сияқты Орал қаласында өткен брифингте шаһар басшысы Абат Шыныбеков журналистер сауалына орай өзінің айлығы 387 мың теңге екенін, мемлекеттік қызметшілердің жалақысы құпия еместігін, олар да басқалар сияқты несие алатынын жеткізді. Жалпыға бірдей декларацияны енгізу жылдан жылға кейін сырғып, жарияландырып айлығы мен шайлығын түгелдей жариялау мүмкін болмай келеді. Батыс өңіріндегі әкімдердің ашықтығы өзгелерге де ой салады деп үміттенеміз.

– Балтабек Исақұлы, сіз көптен бері жастарды спортқа баулу, жастар арасында салауатты өмір салтын бағыттау ісін қолға алып, бұл бағыттағы біршама игі істердің басы-қасында болдыңыз. Енді, міне, жаңа жоба бастапсыз. Интеллектуалды ұлт жайындағы идея қайдан туды? «Ойлы болсаң, озып көр!» байқауын асығыстау бастап жіберген жоқсыз ба?

– ҚР Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласын және «Интеллектуалды ұлт – 2020» мемлекеттік идеясын жүзеге асыру мақсатындағы елімізде көптеген жақсы шаруалар атқарылып жатыр. Осыған орай «Intellectually ult» жалпыұлттық жобасы аясындағы «Ойлы болсаң, озып көр!» байқауы осы мемлекеттік маңызы бар мәселені қамтиды деп санаймын. Айтулы жобаның жүзеге асуына Шымкент қаласының әкімі Мұрат Әйтеновтің тікелей қолдауы болып отырғанын ерекше атау ләзім. Идеология саласындағы жаңа бетбұрыстарға жол ашатын идеяның жүзеге асуына Шымкент қаласының ішкі саясат және жастар істері жөніндегі басқармасы да мұрындық болды.

«Рухани жаңғыру» жалпыұлттық шеңберінде зияткерлік дәстүрлерді сақтап қалу мен дамыту бүгінгі күн тәртібінде тұрған басты мәселе. Зияткерлік ойындары арқылы (шахмат, дойбы, тоғызқұмалақ, т.б.) жеке бастың мінез-құлқының қалыптасуына, ұстамды және ізденімпаз болуына, ойлау қабілетінің артуына, еріккенінен көше кезіп босып жүрмеуіне ықпал етеді. Әлемдік көшбасшы елдер зияткерлік дүниелері (шахмат, дойбы, тоғызқұмалақ, т.б.) арқылы ұлттық білім беру жүйесінің ерекшеліктерін қалыптастырып жүр. Бұл ойындардың жас ұрпақтың интеллектуалдық деңгейін жоғарылату мүмкіндіктері мол.

– Зияткерлік ойындар деп шахмат, дойбы, тоғызқұмалақ және тағысын-тағы атап отырсыз. Олардың жастар өмірінде алатын орны қандай? Шахмат өнеріне ақыл-ой тәрбиесін жақсартуға бола ма?

– Зияткерлік ойындар адамның өмір танымының алғашқы қадамы. Ал шахмат, дойбы, тоғызқұмалақ, т.б. зияткерлік ойындар логикалық ойлау қабілеттерін дамытып, ойын арқылы балалар өмірден көптеген мәліметтер алып, білімін желтілдіреді. Бос уақыттарын тиімді пайдаланып, жаман әдеттерден аулақ болады.

Ең қуанарлық жағдай – Шымкент қаласының мектептерінде шахмат өнері пән ретінде енгізіліп, интеллектуалдық ойынның өрісі кеңейі түсті. Білім және ғылым министрлігінің мәліметі бойынша, қазіргі таңда вариативті компонент есебінен 432 мектепте шахматтан 14 766 оқушыны қамтитын 711 факультатив енгізілген.

Облыстық мен қалалық білім басқармаларының мәліметтеріне сәйкес, қазіргі кезде республикада жалпы 58 984 бала мен жасөспірімді қамтитын 3597 үйірме мен секция жұмыс істейді; 185-і қосымша білім беру ұйымдарында; 3233 мектепте зияткерлік ойындардың бапкерлері балаларға тәрбие беруде.

Интеллектуалды ұлттық мақсатқа ұмтылу арқылы

жаһандық бітімгершілік миссиясы бар – дені сау, бір-бірін ести, тыңдай алатын, онтайлы шешім қабылдауға қабілетті, жылдам және тиімді әрекет ететін адамдар ұрпағын тәрбиелеуге болады.

– Соңғы кездері шахматтан бөлек, жастар арасында ұлттық ойындарға деген қызығушылық артуда. Өзіміздің ұлттық ойын – тоғызқұмалақ жайлы не айтасыз?

– Сіз шахмат ойынын ерекше жақсы көретін және оны тұрақты ойнап жүретін азаматтардың бірісіз. Бұл интеллектуалды ойын туралы зерттеу кітабын да жарыққа шығардыңыз. Бүгінде шахматпен шұғылданатын жастардың күрт азайып кеткенін ескерсек, сіздің бұл бағыттағы іс-әрекеттеріңіз зая кетеді деп ойламайсыз ба?

ЗИЯТКЕРЛІК ОЙЫНДАР – ДҮНИЕТАНЫМ БАСПАЛДАҒЫ

Өскелең ұрпақты салауатты өмір салтына баулып, интеллектуалды ұлт қалыптастырып, осы бағытты келешектің темірқазығына айналдыру керек, – дейді белгілі журналист Балтабек Түйетай.

– Тоғызқұмалақ – әлемдік мәдениеттің озық үлгілерімен бой теңестіре алатын, түріктөкес халықтардың рухани, логикалық ойлау өнері. Бұл ойынның маңызы – жасөспірімнің ойлау жүйесін арттырып, сепке бейімділігін қалыптастырады. Адам бойындағы шығармашылық қасиеттердің дамуына септігі тиеді. Осындай маңызды қасиеттері көп болғандықтан бұл ойынды далаңын ойшыл ұлдары көп қолданған. Қазақ халқының ағартушылары Шоқан Уәлиханов, Ыбырай Алтынсарин тоғызқұмалақ ойынын ерекше мадақтаған. Ал Абай Құнанбаев, Шәкәрім Құдайбердіұлы, Мұхтар Әуезов, Құлыбек Қуанышбаев секілді тұлғалар бұл ойынға деген сүйіспеншілігін жасыра алмаған.

Тоғызқұмалақ ойынының мәні – адамға үйлесімді тәрбие беру, кез-келген жанның ақыл ойын шыңдау, ми қызметін дамыту және қоғам алдындағы жауапкершілігін арттыру. Бұл ойынның 4 мың жылдық тарихы бар, ерекше маңызға ие – ата-бабамыздан қалған асыл мұраларымыздың бірі.

– Халықаралық шахмат қауымдастығының бұрынғы президенті Кирсан Илюмжинов бір сөзінде: «Біздің қалмақ елінде бастауыш сыныптардан ақ шахматты үйретсе бастайды. Соның арқасында жоғары сыныптарға барғанда оқушылардың интеллектуалдық деңгейі біршама жоғарылайды. Мұны тәжірибе арқылы байқап отырмыз», – деп мақтанышпен айтқаны бар.

Зияткерлік дүниелерді меңгеру, үйрету және жалпы білім беру оқу орындары оқушыларының гшахмат теориясын игеруі, сөзсіз, олардың рухани мүмкіндіктерінің өсуіне ықпал етеді. Соның арқасында бүкіл қоғамның интеллектуалды әлеуетін арттыра және көп кешікпей Қазақстанның дамуында соны серпіліс, сапалы секіріс жасауға қабілетті жаңа жас әрі дарынды ғалымдар, басқарушылар мен кәсіпкерлердің тұтас шоғыры пайда болады. Біздің міндетіміз – осыған белсенді түрде ықпал ету.

Зияткерлік әлеуетін дамыту әлемдік экономикадағы көшбасшылықтың жарқын

үлгісі бола алады. Зияткерлік ойын шахмат неғұрлым кең тараған сайын елде жауапты да қисынды шешімдер қабылдай алатын, оларды өмірге енгізу үшін күресуге қабілетті, шығармашылық мінез-құлық таныта алаты адамдар көп болады.

Зияткерлік дүниелер оқушылардың сабақтан тыс тәрбиелік уақытын тиімді ұйымдастырады. Интеллектуалды тұлғалар ұлттық құндылықтарды дәріптеп, отан-сүйгіштік қасиеттерді қалыптастырады. Зияткерлік өнерге бейім оқушылар мен ата-аналар әлеуметтік өзекті мәселелерді шешуге ықпал етеді.

– Осы орайда Мұхтар Әуезовтің: «Ел боламын десен, бесіңді түзе» деген қанатты сөзіңіз есімізге түседі. Болашақтың есімізі – бүгінгі өскелең ұрпақ. «Не ексең, соны орасың» – дейді дана халқымыз. Жастарымыз тәрбиені көшеден емес, интеллектуалды ойындардан алғаны абзал ғой, әрине. Ендеше, Балтабек Исақұлы, мынаны айтыңызшы: сіз бастаған «Intellectually ult» жалпыұлттық жобасының «Ойлы болсаң, озып көр!» байқауының қандай ерекшеліктері бар?

– «Intellectually ult» жалпыұлттық жобасының «Ойлы болсаң, озып көр!» байқауының ережесіне сәйкес, қала аумағында оқушылар, ересектер, ардагерлер, тәлімгер-ұстаздар арасында зияткерлік ойын байқауы өтеді. Жоба аясында қатысушылар зияткерлік ойындардан шаршы тактада күш сынасып, жарысқа қатыса алады. Бұл байқаудың басты мақсаты – Шымкент қаласында интеллектуалды ұлт жобасы аясында білімді, ақылды, саналы ұрпақты тәрбиелеу.

Сонымен қатар, олар БАҚ және ғаламтор арқылы жарияланған зияткерлік есептерді шешу байқауына қатысып, жылдам шахмат ойнаудан бақ сынайды. БАҚ-та жарияланған тақырыптар бойынша эссе, мақала, әңгіме,

өлең, сұхбаттар, т.б. бойынша да конкурстар өткізіледі. Жалпы зияткерлік ойындарға жанашыр кез-келген адамның шығармашылық қабілетін айқындауға мүмкіндік береді.

Бұл байқаудың тағы бір ерекшелігі – интеллектуалды ұлтты дамыту мақсатында рухани дүниелерге ерекше мән беріледі. Осы мақсатта «Шахмат – зияткерлік ойын» атты қазақ тілінде тұңғыш рет рухани дүние жарық көріп, ол осы байқауға қатысушылардың барлығына тегін таратылады. Барлық интеллектуалдық ойындардың топтары жас мөлшеріне қарамай жасакталады. Оқушыларға, ересектерге, ардагерлерге, тіпті зияткерлік ойыншылардың тәлімгер-ұстаздарына да ақшалай сыйақы тағайындалады.

Еліміздің аумағында және Шымкент қаласында «Intellectually ult» жалпыұлттық жобасының «Ойлы болсаң, озып көр!» байқауы тұңғыш рет өткізіліп отыр.

– Балтабек Исақұлы, шахмат сізге, ізіңізді басып келе жатқан ұлдарыңызға не берді? Өзіңізді бақыттымын деп есептей аласыз ба?

– Әрине, бақыттымын. Өйткені, ұлдарымды ұяға қондырып, немере сүйіп отырған жағдайым бар. Отбасым тәуелсіз шығармашылықпен айналысады. Ұлдарым өзім сияқты шахмат ойынын ұнатады. Интеллектуалды ойынның арқасында ой-өрістері өсіп, жауапкершілікті сезінетін сапалы азаматтарға айналып келе жатқанын көріп келемін. Балаларымның ешқайсысы темекі тартуға, алкогольді ішімдік ішуге құмар емес. Бос уақытын өте тиімді өткізеді. Өйткені, салауатты өмір салтын ұстанған тату отбасында басқалары да мүмкін емес.

– Ендеше, сіздің отбасыңыз көріп келе жатқан игіліктер оқырмандарымызға жұғысты болсын. Сізге және отбасыңыздың барлық мүшелеріне амандық тілейміз. Сұхбат беруге келіскеніңіз үшін көп рахмет!..

Сұхбаттасқан
Әсет ӘССАНДИ,
Қазақстан Журналистер
одағының мүшесі

МИА «Казинформ» опубликовало текст перевода статьи Президента РК К. К. Токаева «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан», который осуществлен КИСИ.

Безусловно, Абай Кунанбайұлы оставил неизгладимый след в истории нашей страны как ученый, мыслитель, поэт, просветитель, основатель современной национальной литературы, переводчик и композитор. В его стихах и прозе отразились национальное самосознание, быт, мировоззрение, характер, душа, вера, язык, традиции и дух народа, которые позднее были оценены в качестве уникального явления, названного миром Абая.

АБАЙ — идеал национального характера

ЭТАЛОН, ИДЕАЛ НАЦИОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА, МЕНТАЛИТЕТА

Возрождение и модернизация — это не только уход от прошлого или открытость к новому, к новым ценностям.

На самом деле, это процесс развития и модернизации, в ходе которого происходит гармонизация, сближение национальных ценностей с позитивными тенденциями сегодняшнего дня. В этом случае Абай — междоузлие наследия. Ведь великий мыслитель более века назад призывал нацию к совершенствованию, обновлению, чтобы соответствовать новому времени.

О том, что наследие поэта будет цениться как вечное завещание, свидетельствуют и слова Лидера нации: «Несмотря на смену времен и меняющийся мир, наш народ продолжает советоваться с Абаем, с каждым разом открывая для себя все новые и новые грани и глубины его величия. Абай всегда будет со своим народом, на протяжении веков призывая казахов к корням и называя их казахцами».

Если мы обратимся к сочинениям Абая, то ясно увидим, что он искренне хотел совершенствования и развития своего народа, эта идея красной нитью проходит через все его труды. Изучаются образование и наука. И Абай всей душой желал, чтобы казахи постоянно учились, осваивая новые знания. Смысл его слов «Не хвастайся, пока не овладеешь наукой» в том, что нельзя достичь высот, не освоив знания. В другом своем наставлении «Овладевай наукой не для того, чтобы разбогатеть» он подчеркивал, что изучать науки нужно для процветания своего народа. Именно так нужно понимать и другие слова Великого Абая: «Не думай о выгоде, думай о чести, стремись к знаниям».

Такое положение дел актуально и сегодня. Строго говоря, оно стало еще более актуально, чем когда-либо, потому что мы видим, как наука XXI века стремительно уходит к новым высотам. И наша задача — не только не отставать от прогресса, но и выйти на передовые позиции.

Для этого нам нужно, прежде всего, модернизировать систему образования. С этой

целью была проделана большая работа, но в отечественном образовании все еще есть пробелы. Пути его улучшения освещены в предвыборной программе и на августовской конференции в прошлом году.

Принятие Закона «О статусе педагога» является одной из полезных инициатив в этом направлении. Это шаг к повышению качества образования. В целом в любом обществе место учителя особое. Учителя играют ключевую роль в образовании молодого поколения. Мы обязаны уважать и почитать учителя. Поэтому государство должно работать над повышением авторитета профессии учителя, создать им необходимые условия для успешной работы.

Абай особенно подчеркивал, что одним из благих дел является изучение иностранных языков. Поэт в двадцать пятом слове своей книги «Слова назидания» писал, что дает человеку знание иностранного языка: «Изучив язык и культуру других народов, человек становится равным среди них, не унижается ничемными просьбами». Говоря другими словами, для того чтобы стать равными с более развитыми народами, очень важно изучать их языки.

В то же время в новых исторических условиях нам всем необходимо обратить внимание на развитие и повышение авторитета своего родного языка. Дополнительно приоритетной задачей остается изучение английского языка. Чем больше языков освоит молодежь, тем шире у нее будут возможности. При этом нужно уделять серьезное внимание знанию своего родного языка. Как говорил Абай, без сомнения, нашему народу будет на пользу, если молодое поколение полностью освоит науки, будет уважать свой язык и знать множество иностранных языков.

Мир меняется не каждый день, а каждый час. Во всех областях появляются новые горизонты и ранее неизвестные перспективы. Новые научные знания служат прогрессу человечества. Настало время, когда только знания позволяют вырваться вперед. Чтобы идти в ногу со временем, нам нужно иметь ясный открытый разум. Этот шаг требует умения сочетать лучшие достижения совре-

менной цивилизации с нашими национальными целями. В такое время мы должны отказаться от наших старых, не соответствующих современности, обычаев и привычек.

Именно поэтому Абай, постоянно, критически оценивая некоторые поступки людей, говорил: «Не стремятся к глубоким размышлениям, к глубоким знаниям, только лгут и распространяют слухи».

Поэт призывал людей осваивать разные виды искусства. Он ясно осознавал, что это было требованием времени, и постоянно говорил об этом своему народу. Можно сказать, что идея формирования интеллектуальной нации, о которой мы сегодня говорим, берет свое начало с Абая. Каждое слово великого мыслителя было нацелено на развитие и совершенствование своего народа.

Поэтому для нас важно обратить особое внимание на глубокое изучение Абая. Познать Абая — значит познать себя. Самопознание и постоянное саморазвитие человека, стремление к знаниям и наукам — показатель совершенствования. В этом заключается смысл понятия «интеллектуальная нация». И слова Абая должны стать путеводной звездой для его потомков.

Абай призывал воспитать каждого казахского ребенка патриотом страны. Его наследие — школа здравого патриотизма, основа почитания своего народа. Поэтому, если хотим, чтобы наши граждане были образованными, следует снова и снова перечитывать Абая, вникать в смысл его стихов.

Нам нужно научиться любить свою страну так, как любил ее Абай. Хотя великий поэт подвергал резкой критике пороки своего народа, у него была только одна мысль — вывести казахов, свой народ на передовые позиции.

Богатое наследие Абая служит формированию новых качеств казахской нации. Размышления в его трудах прививают каждому человеку чувство

патриотизма по отношению к своему народу, стране. Вот почему одним из направлений модернизации и развития страны является освоение молодым поколением наследия мудрого Абая жизненными принципами молодежи.

СТОРОННИК СИЛЬНОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Чтобы процветать как суверенное государство, нам нужно укрепить нашу государственность.

Следует понимать, что поддержание верховенства закона и общественного порядка является всеобщей обязанностью. Если у народа нет уважения к власти, значит не все хорошо в государстве. Вместе с тем граждане, и особенно молодежь, необходимо объяснять смысл и содержание уважительного отношения к государственности. И вновь необходимо обратиться к наследию Абая.

Великий поэт в своих произведениях говорил об усилении мощи страны, государства и национального единства.

Он продвигал идею создания справедливого общества. Эти взгляды Абая особенно ценны в XXI веке для казахстанского общества, его единства и благополучия. Установки мудреца Абая соответствуют принципам цивилизованного государства. Справедливость будет прочно закреплена только в том случае, если верховенство закона, открытость правительства и отчетность перед народом находятся на высоком уровне, а представители гражданского общества участвуют в делах государства.

Моя концепция «Государство, прислушивающееся к голосу народа» была предложена для развития идеи справедливого общества. Конструктивный диалог между государством и обществом укрепляет доверие к государству. Члены правительства, в том числе министры и акимы, должны принимать во внимание предложения и пожелания

граждан при принятии решений по вопросам государственного и социального значения. Я думаю, что это единственное условие формирования справедливого общества, о котором говорил Абай.

Великий поэт не зря отмечал, что «при отсутствии устойчивой власти, страной правят слухи». В таком случае очевидно, что народ недоволен органами управления.

Правительству следует всегда прислушиваться к народу, чтобы не было повода у тех, о которых говорил Абай: «Ничего не умеют, кроме как распространять слухи». В стране создан Национальный совет общественного доверия, чтобы представители власти и общества совместно могли обсуждать и принимать решения по проблемным вопросам. Я внимательно слежу за его деятельностью, встречаюсь с членами совета, с тем чтобы не допустить пустой формализации его работы.

Абай в своих трудах придавал важное значение проблеме меритократии. Он ценил человека по его достоинствам и заслугам, а не за его положение или должность. В этом смысле великий поэт своим примером направлял казахскую молодежь на правильный путь.

В настоящее время в Казахстане идет процесс политической модернизации. Благодаря программе Лидера нации в государственные структуры приходит новое поколение управленцев. Несмотря на это, в стране часто звучат заявления о необходимости кардинальных политических изменений. Однако к этому процессу нужно подходить с чрезвычайной ответственностью, на основе общенационального согласия, возможностей государства и сохранения управленческой общности. Те же, кто, используя популистские идеи, поднимает шум о быстрых политических реформах, не думают о будущем своей страны.

Популизм как негативная тенденция приобрел глобальный характер. Во всем мире часто звучат голоса тех, кто, не имея четкой стратегии, рвется к власти, используя пустые лозунги. О таких популистах и пустозвонах Абай говорил: «Взбудоражат пустой болтовней и уйдут, оставив в дураках». Без сомнения, это опасная тенденция, которая подрывает развитие любой страны и ослабляет сплоченность нации.

Как сказал Абай, нам совершенно не нужны излишняя хвастливость, заносчивость, раздоры. Нам нужно двигаться вперед, внимательно и глубоко анализируя ситуацию в мире и внутри страны. Важно понимать, что основой нашей стабильности и развития являются согласие и единство внутри страны. В интересах будущего нашего государства, с тем чтобы не потерять плоды нашего многолетнего напряженного труда, нужно прояснить последовательную эволюционную политику развития.

Проводя только такую политику, мы сможем достичь всех наших стратегических целей и вывести Казахстан в ряды развитых стран.

Касым-Жомарт ТОКАЕВ,
президент РК
(в сокращении)

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНА АБАЙДЫҢ АТЫН БЕРУ КЕРЕК

АЛАШ ҰСТАЗ ТҰТҚАН ҰЛЫ АБАЙДЫҢ 175 ЖЫЛДЫҒЫНДА СЕМЕЙДЕЙ ӨЗ ҚАЛАСЫНА АҚЫННЫҢ АТЫН БЕРСЕК, ЕШКІМНІҢ ДАУЫ ЖОҚ ШЫҒАР...

Биыл еліміз үшін ерекше жыл – Ұлы Абайдың 175 жылдығы! Абай десе – қазақ деп, қазақ десе – Абай деп біледі ел қазір. «Өлең – сөздің патшасы, сөз сарасын тереңнен теріп, жыр маржанын шаша білген дананың дара тұлғасын асқақтату жолындағы шаралар жыл басынан бері басталып кеткені анық. Алдымен 2020 жылдың 9-шы қаңтарында Қазақстан Республикасы Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» атты мақаласында мемлекет басшысы Абай мерейтойының бағыт-бағдары мен маңызын айқындап берді.

Қазыбек ИСА,
ҚР Президенті жанындағы
Ұлттық Кеңес мүшесі

Негізі Абай тойы бір жыл бұрын, былтырдан бері басталып кетті десе де болады. Абай жырларын оқуға Президенттен оқушыға дейін атсалысты. Яғни, бір жыл бойы ұлы Абай жырлары мен қарасөздерін қайта бір салмақтап, саралап, бүгінгі күні де маңызы арта түскеніне көз жеткізді.

Қасым-Жомарт Тоқаевтың: «Елбасымыздың: «Заманалар ауысып, дүние дидары өзгерсе де, халқымыздың Абайға көңілі айнымайды, қайта уақыт өткен сайын оның ұлылығының тың қырларын ашып, жаңа сырларын қаныға түседі».

Абай өзінің туған халқымен мәңгі-бақи бірге жасайды, ғасырлар бойы қазақ елін, қазағын биіктерге, асқар асуларға шақыра береді», – деген өнегелі сөзі ақын мұрасының мәңгілік өсиет ретінде бағаланатынын айқын аңғартады», – деп, Абай тұлғасы уақытпен бірге асқақтай беретінін атап көрсетті.

«Біз Абай аманатына адал болуымыз керек» – деді кеше 15 қазанда Семей қаласында «Ұлы ақын Абай ұлдарымен» атты еңселі ескерткіштің ашылу салтанатында Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев.

Иә бәрі де алып абызымыздың аманатына адалдықтан шығады. Бұны мемлекет басшысы ерекше атап айтты. «Жауапты мемлекет – жауапты қоғам – жауапты адам» жүйесінің берік орнығуы осыған байланысты.

Ол үшін бүгінгі буын Абай мұрасынан нәр алып, рухани кемелденуі қажет»-деп қорытты сөзін.

Енді міне, пандемияның қысымы мен қиындығына қарамастан ұлы Абайға арналған басты шаралар мемлекет басшысының арнайы қатысуымен өтіп жатыр. Өйткені, Қазақстан Президенті Қ. Тоқаев атап айтқандай:

– Ұлы Абай – біздің еліміздің мақтанышы ғана емес, әлемдік деңгейдегі кемеңгер.

Ол – тәңірдің жан-дүниесінің тұңғығына бойлаған дара тұлға.

Оның өлеңдері мен қара сөздері – ұлттық болмысымыздың айнасы.

Абай жаңа әдебиетіміздің негізін қалаған ақын ретінде ел тарихында айрықша із қалдырды.

Оның еңбектері бір ғасырдан астам уақыт өтсе де өзектілігін жоғалтқан емес. Әлі күнге дейін баршамызға рухани азық болып келеді.

Ақынның ғибратты ғұмыры мен мол мұрасы – халқымыздың және жаһан жұртының асыл қазынасы.

Абайдың өсиеті – өскелең ұрпақтың айнымас темірқазығы.

Ендеше, неге әлемдік деңгейдегі бетке ұстар данышпанымызға өз қаласы Семейдің атын қимасқа?! Мерейтойдың зор қиматын осы қандар еді. Өйткені Абай жайлы қандай жазба қалдырсақ та, жұрттың жазатыны да, ел ішінен ең бірінші еститініміз де осы сөз.

Былтыр Астанамыздың атын Нұр-Сұлтанға ауыстырған соң бес күннен кейін өткен Демократиялық күштердің «Қазақстан -2030» жалпыұлттық коалициясы отырысында сөз сөйлегенімізде:

– Елбасыға елорданың атын бергесін, тарихи сабақтастық ретінде Петропавл қаласына кезінде өзінің ордасы тұрған, үш жүздің басын қосқан қазақтың ұлы ханы Абылай ханның атын, Павлодар қаласына қазақтың тәуелсіздігі үшін күрескен қазақтың соңғы ханы Кенесарының атын, кезінде Алаш қаласы атанған Семейге қазақ тарихында ғана

ше, бұл тарихи тамырымыздың тереңдігін, саясатымыздың кемелдігін көрсетеріміз деп білемін. Мәслихаттарымыз да, Парламентіміз де қала атын ауыстырудың ғарыштық жылдамдығын көрсетіп отыр,

ясы төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашевтың Семей қаласына республикалық бағыныстағы қала статусын беру ұсынысы да толық іске аспады. Тек ҚР Президенті Қ. Тоқаевтың «Семейге ерекше қала статусы беріледі» деп айтқанын білеміз.

Енді рұхани кезек – Ұлттың рухани көсемі Ахмет Байтұрсынұлы ең алғаш «Қазақтың Бас ақыны» деп бағалап, Алаш ұстаз тұтқан Абайдың 175 жылдығында Семейдей өз қаласына ұлы ақынның атын берсек, ешкімнің дауы жоқ шығар дейміз.

Иә, бірінші қарсылық – Абай қаласы Қарағанды облысында бар дейтіндерге айтармыз – ол аудандық бағыныстағы 28 мың ғана халық тұратын шағын қала. (Түркістан облысындағы көп ауылдардың тұрғындар саны осындай, Сайрам ауданы Қарабұлақ ауылында одан екі еседей көп, 50 мыңдан халық тұрады). Қажет болса, ол Абай ауданындағы Абай қаласының атын өзгерту де қиын емес.

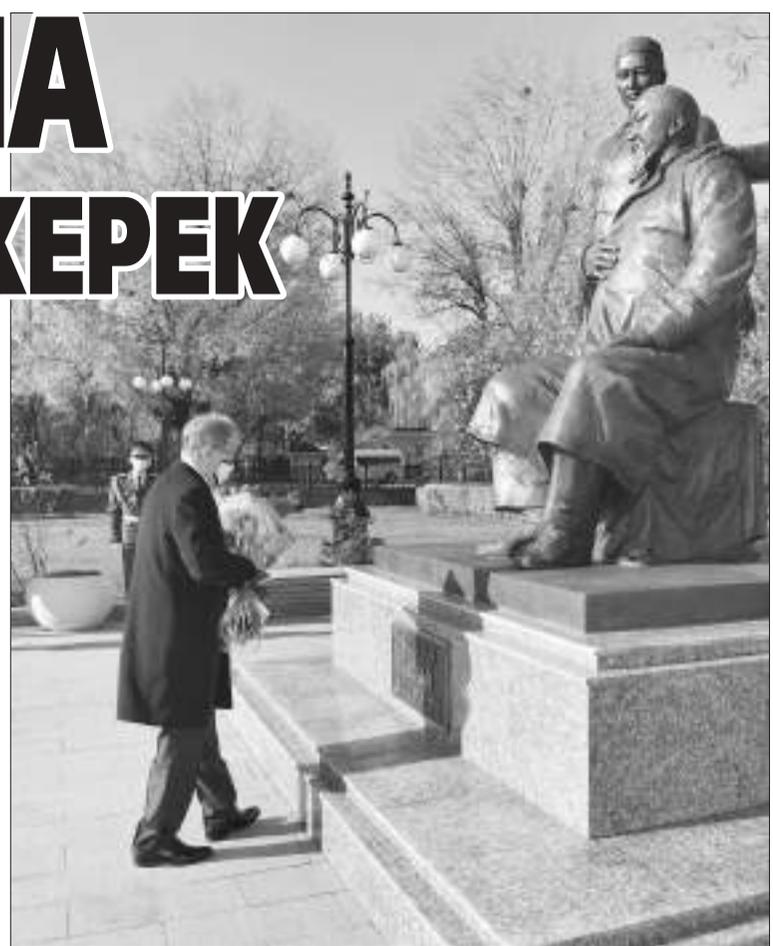
Екінші қарсылық – Семей қаласындағы әуежайға Абай аты берілді ғой дейтіндер болса, олардың Нұр-Сұлтан қаласына «Нұрсұлтан Назарбаев» әуежайы арқылы кіріп-шығып жүргендерін еске саламыз.

Абайдың басына барып, тәу еткісі келгендер, шетелдіктер де Абай әуежайына қонып, Абай қаласынан ақын жатқан Жидебайға шығып кетіп жатса жарасымды емес пе?

Бұл қала аты «Семипалатинск» деп, Тәуелсіздіктің 30 жылында да баяғы патшалы Ресей идеологиясы иірімінен әлі шыға алмай, бұра тартушыларға да бұлтартпас жауап болар еді.

Елімізде Жамбыл облысы, Семей қаласы бар, енді Абай жылында Абай қаласы болып жатса, жақсы жалғасу болар еді...

Иә, Абай тойы – Алаш тойы! Абай тойын – Ұлы ақын ұлағатын ұлттық тұрғыдан ұға білудің жарқын рухани дүниесіне айналдыра білуге ұмтылып жатырмыз. Өйткені, мемлекет басшысы айтқандай, Ұлы Абай аманатына адалдық – ұлттың асыл парызы!

Тәуелсіздіктің 30 жылындағы бұндай «жарқын жетістіктің» көрінісіне Алматыдағы Макдональдс мейрамхана-дүкенінде куә болдық... Осыдан төрт жыл бұрын «Қазақ үні» газетінде Қарағандыда бір бөлкенан сатып ала алмаған студент Дастан Жақыпұлының жанайқайын жазып едік... Енді міне мәдени ордамыз, қылышынан қан тамған кеңестік империяның кезінің өзінде, Желтоқсанда теңдік сұрап Азаттық алаңына шыққан, Тәуелсіздік бесігі Алматымызда да осындай масқара болып тұр...

ҚАЗАҚ ЕЛІНДЕ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ АСТА САТЫП АЛА АЛМАЙСЫҢ!?

**БІРНЕШЕ ТІЛДЕРДІ БЕСКЕ БІЛЕТІН
ДИПЛОМАТ САДЫҚ ЖАНЫҚҰЛ
(суретте) ӘЛЕМНІҢ ҚАЙ ЕЛІНДЕ БОЛ-
СА ДА, СОЛ ЕЛДЕРДІҢ ТІЛДЕРІМЕН
КҮНІН КӨРІП ЖҮРСЕ ДЕ... ӨЗ ЕЛІ
ҚАЗАҚСТАНДА ӨЗІНІҢ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ
АСТА САТЫП АЛА АЛМАДЫ!..**

Макдональдс мейрамхана-дүкенінің сатушысы Айсара есімді қазақ қызы Ана тілінде сөйледен бас тартып, отарлаушы ел тілінде сөйледі.

Бұдан кейін Макдональдс мейрамхана-дүкенінің өзіндік ұлттық намысы барлардан кім барады енді? Мысалы, мен ешуақытта бармаймын. Барсам, Мемлекеттік тіл естеріне түсті ме екен деп, тексеру үшін ғана барамын!

Қазір мемлекеттік мекемеде болсын, халыққа қызмет көрсету орындары мен сауда дүкендері, банктер мен мейрамхана, жолаушылар көлігінде болсын, мемлекеттік тілде қызмет етуді талап етсең «У нас два языка» деп шығады. Конституция мен Тіл заңындағы мемлекеттік тілдің мәртебесінің нақты емес, әлсіздігін алдына тартып, қасқайдып тұрады. Бұндай заңдағы нақтылықтың жоқтығы басқа тіл емес, қазақ тілінің — мемлекеттік тілдің дискриминациясына ұшыратып жату күннен күнге жиілеп келеді...

«У нас два языка» дегендерендеше неге екі тілдің бастысы — Мемлекеттік тілде сөйлемейді? Бір ғана Ресей мемлекетінің тілінде сөйлейді? Екі тілде сөйлеуі тиіс тек неге қазақтілділер болуы тиіс?!

ҚР Тұтынушылар құқықтарын қорғау туралы заңның 26-шы бабының 1-ші тармағы бойынша: «Сатушы (дайындаушы, орындаушы) өзінің атауын (фирмалық атауын), орналасқан жерін (занды мекенжайын) және жұмыс режимін қазақ және орыс тілдерінде аталған ақпаратты тауарды өткізу (жұмысты орындау, қызметті көрсету) орынында орналастырып, тұтынушының назарына жеткізуге міндетті.» деп тайға таңба басқандай жазулы тұр!

Сауда орыны қызметкерінің «фото-видео түсіруге тыйым салынған» дегені де заңсыз, Тұтынушылар туралы заңның 24-ші бабына қарсы. Бұл бапта «сатушының тұтынушының фото/видео түсіруіне қарсы болуына қақысы жоқ» деп жазылған.

Біз де кейінгі кезде интернетте қазақ тілінде — мемлекеттік тілде жауап ала алмаған азаматтардың өз құқықтарын талап еткен жанайқайларын түсірген видеолар қаптап кетті. Оның ақыры жанжалға ұласып, полиция келіп жатыр. Тұтынушылар туралы заң түгілі Конституция мен Тіл заңын да білмейтін полиция (біз куә болған видеоньң бәрінде солай) заңды құқын талап етіп тұрған тұтынушыны тұқырта жөнеледі сүйрелеп... Оның арты кейде үлкен дау-жанжалға ұласып, Тұтынушы құқы тапталғанын үшін тұтанған өрт сотқа жетіп басылады. Ал біздің қазіргі екі тілді жағаластырып, осындай ұлтаралық дау-дамайға ұласардай екіұштылықпен жасалған әлсіз, көзбояушы заңның мемлекеттік тілді талап еткен азамат құқы қорғауға қауқары жок екені белгілі...

Біз осындай заңсыздықтармен талай жылдан бері күресіп келе жатқан Руза Бейсенбайтегі, Жұлдызай Форт, Оғыз Доған, Жасұлан Иса, Мұқағали Балқубай, Айдыс Құмарбекұлы, өткендегі Алматыдағы қазақ тілінде сөйлеспей Ресей тілінде ғана қызмет ететін стоматологиялық Dental поликлиникасынан мемлекеттік тілде қызмет етуді талап еткен аяғөздік Жанар Жахат, бүгінгі Макдональдс

қызметкерлеріне Тәуелсіз Қазақ елінде тұратындарын еске түсірген Садық Жанықұлды айтып отырмыз. Қазақ тілі үшін күрескен бұндай жеке тұлғалар түгілі мемлекеттік орган — Алматы қаласы әкімдігі құрған мониторингтік жұмыс тобын кіргізбеуге тырысып, видео түсіруге рұқсат бермей шу шығарған «Гранд парк» сауда орталығының кеудемсоқтығына кім жауап береді?

Алматы қаласы әкімдігі Тіл дамыту орталығы бас инспекторы Бақыт Қалымбет бастаған мониторингтік жұмыс тобы мүшелеріне мониторинг жасау үшін «Алматы ТВ» арнасымен барғанда болған айқай-шуды интернеттен елдің бәрі көрді. ГрандПарк сауда үйінде бірде бір мемлекеттік тілде жазылған жазу таппады мониторинг жасаушылар. Бұл құрамында қаладағы 8 аудан әкімі орынбасарлары, қалалық прокуратура қызметкері, Ішкі істер департаменті басқарма бастысы орынбасары, қалалық қоғамдық даму басқармасы, кәсіпкерлік басқармасы,

тб басқармалар басшылары мен Дос Көшім секілді белгілі қоғам қайраткерлері, тіл жанашырлары, қалалық газет пен телеарна басшылары бар жұмыс тобына осындай қарсылық көрсеткен сауда орыны неге сүйеніп отыр? Әрине, әлсіз тіл заңына! Ал осындай үлкен де, құзыретті құрамдағы қала әкімдігінің жұмыс тобын бір сәгаттан аса аттатпай тұрып алған сауда орындары жеке тіл жанашырларымен сөйлеспейді де. Тек күзетшілерін салып қойып, кабинетінде камерадан қарап, біздің занымыз бен арымызға миығынан күліп қойып, кофесің ішіп отырады...

Айта кетейік, Алматы қаласы әкімі Бақытжан Сағынтаевтың тапсырмасымен қаладағы мемлекеттік тілдің қолданылуын бақылау үшін құрылған мониторингтік жұмыс тобы — Алматы қаласы әкімдігі тарихындағы, тіпті республика бойынша әкімдіктердің тілге байланысты қолға алған тұңғыш шарасы десе де болады...

Тіл заңы нашар болғандықтан Тілдің құқын қорғай алмайтын Тіл басқармаларының кесірінен Кәсіпкерлік кодексінен 2013 жылы енгізілген Мемлекеттік тілдің қолданылуына байланысты мемлекеттік органның тексеру құқы 2015 жылы алынып тасталған. Себебі екі жылдың ішінде еліміз бойынша кәсіпкерлік субъектілерін тілге байланысты ешқандай Тіл басқармаларынан тексеру болмаған. Сондықтан, Тіл басқармасы кәсіпкерлік субъектілерді тексеруге де құқы жоқ болғандықтан, ең болмаса, отыз жылда бір мониторинг жасай қояйық дегенінің аяғы жоғарыдағы «Гранд парк»-тегідей жанжалмен аяқталды...

Ал еліміз бойынша екі жыл бойы мемлекеттік тіл мүддесін қорғап бір де бір шағым түспеуінің себебі неде? Бізде бәрі тамаша екен ғой деп ойлап қалмаңыз. Оның ең басты себебі Тіл басқармаларының басшыларының 90 пайызы «бас күнімді тыныс өткізсем болды, басыма бәле тілеп нем бар?» деп, көлеңкесінен қорқатын ләппайқұлдар. Олардың бар жұмысы — мемлекеттік тілді білмейтін, мемлекеттік тілді білуі тиіс екені де білмейтін және мемлекеттік тілді білмейтін міндетсінетін мемлекеттік қызметкерлердің Ресей тілінде жазған іс қағаздарын қазақшаға аударумен күн өткізу.

Талай елде болса да, өз еліндегідей мұндай сұмдықты көрмеген Садық Жанықұл бауырымыз: «Албанияда болғанымда сондағы таныстар айтады: «Бізді түріктер үш жүз жыл биледі. Біз екі албан түрікше беске білсек те, бір-бірімізбен өз тілімізде-албанша сөйлесеміз. Өйткені біз тілімізді жоғалтсақ, өзімізді жоғалтамыз» дейді олар. Тілі жоқтың — өзі жоқ!»-деп, тәлімді дәріс оқып кетті ана тілінде сөйлеуге ары мен миы жетпеген «Макдональдс» мейрамхана-дүкені сатушыларына.

Бұл оқиға дипломат Садық бауырымыздың өте мәдениетті болғандығын танытып аяқталды. Әйтпесе, қалай аяқталатыны белгісіз еді... Соның өзінде Макдональдс басшылары Яндекс такси мекемесіне (Садық пандемияға байланысты уақытша жұмыссыз болғасын осында істеп жүр) шағымданып: «Бізге келіп, жанжал шығарып, күш қолданып, шу шығарып кетті» деп, жала жауып, үстінен арыз түсіріп үлгеріпті. Иә, Мемлекеттік тілді талап етіп, заңды қорғасан, үстінен арыз борайды. Ал біздің билік, құқық қорғау орындары Конституция мен Тіл заңын таллау етіп, Мемлекеттік мүдде-Ұлттық мүддені қорғаның үшін марапаттаудың орнына арыз берушілердің алдына түсіріп алып шауып, үстінен қуана іс қозғап шыға келеді. Бұған мысал белгілі ұлттық мүддені қорғаушылар Тұтынушылар Боранбайдың ісі мен Руза Бейсенбайтегінің полицияның қудалай бастауы...

Мемлекеттік тілге бұрын «жедел жәрдем» керек еді, кейін полиция араласатын болды, енді «өрт сөндіруші» де қосылды...

Садық Жанықұл бауырымыздың өте сауатты, мәдениетті түрде сөйлесіп, Мемлекеттік тілдің мәнін түсіндірген түсірілімін көрсеніздер: «Біз қай елде тұрамыз, қайда бара жатырмыз, Тәуелсіздікті қашан алдық?» деген ойлар жаныңды мазалап, қаныңды қайнатады. Әзір, егер қаныңды қазақ болса...

Мемлекеттік тілді міндеттейтін заң қабылдамай, көрген күніміз осы! Бұдан да зорғысын, халық толқуын көруді әдейі қалап отырмаса, билік ел отыз жыл бойы күтіп келе жатқан Мемлекеттік мүддені қорғайтын шешімге келуі керек!

Бұл қара ормандай қаулап өскен қазақ әдебиеттану ғылымында терең сұлба салып кеткен атақты академик Қажым Жұмалиевтың сөзі. Сол ағалар салған ізбен, ағалар қалдырған тәмсілмен ғұмыр кешіп, сан мыңдаған жастарды білім нәрімен сусындап, ғылым жолына баулап жатқан ұстаз-ғалымның бірі – әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы, Ш.Айтматов атындағы Халықаралық қоғамдық ғылымдар академиясының академигі Зиол-Ғабден Қабиұлы Бисенғали.

Қазақ әдебиеттану ғылымында, жалпы әдеби ортада есімі танымал Зиол-Ғабден Бисенғали ғылымда уызына жарыған жан. Оның бойындағы адами қасиет, әдебиетке адалдық, аяулы ұстаздары Бейсенбай Кенжебаев, Зейнолла Қабдоловтардан жұғысты болған тәртізді. Ұстаздарының ұлылығы, кісілігі Зекеңнің де бойына сіңісті болғандығы мінезінен, ісінен, әңгімесінен сезіліп тұратынын ізіне іні, шәкірт болып ерген жылдардан бері таныдым. «Ұстазы мықтының ұстамы мықты» деген сөздің жаны бар. Байқағаным, Зекеңнің ұстамы әдебиетке адалдығында. Қырық жылға жуықтаған қазақ әдебиетіндегі шығармашылық жұмысында қалпынан айнымаған Зекең бір ғасырдың бүлінген рухани бастау бұлағын тұндыруға, бүтіндеуге бар ғұмырын арнап келе жатқандығын ғалымның «XX ғасыр басындағы қазақ прозасы», «XX ғасыр басындағы қазақ романы», «Казахский роман начала XX века», «Қазақ романы», «1940-1960 жылдардағы қазақ әдебиеті» т.б. монографиялар мен оқу құралдарынан көруімізге болады.

Қазақ әдебиеттану ғылымында «XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетін» зерттеу жақынның алысы, жеңілдің ауыры. Бұл кезең әдебиетінің жақынның алысы болу себебі тарих үшін күні кешегі уақытта жазылған көркем туындылар болғанымен қолжетімсіздігінде. Кейбіреулерін кешегі ағалар жүрген жолдармен жүріп әзер табасын. Жат ел кітапханалары мен архивтерін ақтаруға тура келеді.

Ал жеңілдің ауыры болу себебі, бір қарағанда XX ғасыр басында жазылған әдеби шығармалардың саны аздау болып көрінгенімен олардың баспа жүзін көргендері де, қолжазба күйінде жеткендері де бүгінгі кирилицада таңбаланбағандығы. Олардың сарғайып, кешегі күннің күркірімен бүктеліп, жыртылған бірақ қырық жыл қырғын болса да ажалсыз өлмейді дегендей бүгінге аман жеткен, алаштың аманатындай әдеби мұраларды тану, зерттеу тек әдебиетке адалдық танытқан жандардың қолынан ғана келетін іс.

РОМАНДЫҚ ОЙЛАУ

Қазақ әдебиеттану ғылымында XX ғасыр басындағы романдарымызды арнайы зерттеген белгілі ғалым, профессор Зиол-Ғабден Бисенғали «Қазақ прозасы XX ғасыр басы: Жаңа роман жолында» атты зерттеу еңбегінде: «Роман жанрының қиындығы сонда, оны жазуға отырған қаламгердің өзі романдық ойлауға жетуі керек» деген болатын. Демек, XX ғасыр басында дәстүрлі сөз өнеріміздің толығып, жаңа бір арнада көрінуі ұлттық дүниетанымымыздың рухани жаңғыруы, яғни, романдық ойлау кеңістігіне көтерілгеніміздің көрінісі.

Төл әдебиетіміздегі романдық ойлаудың қалыптасу жолына тереңірек үніліп қарар болсақ, мұның түлеп жетілуіне әдеби дамудан бөлек XX ғасыр басындағы қазақ халқының сауаттылығының артуы, дүниежүзілік дүмпулермен дүниетанымының кеңеюі, еркіндікті аңсаған елдің егемендікке ұмтылуы, күрестің мұратқа жеткізетінін сезінуі, өз құқығы мен көзқарасын қорғауы сынды бірнеше факторлар себеп болды. Сондай-ақ адамзат ақыл-ойының жетістіктері арқасында қоғамдық қарым-қатынастардың жеделдеуі, баспагерліктің өркендеуі, әдебиеттегі көркемдік ізденістер, эстетикалық танымның жанашылдығына бастады. Осы тұста романдық ойлау биігіне көтерілген қазақ қаламгерлері жаңа көркемдік жанр романды сүйіншілеп өз оқырмандарына ұсынды. Мұны сол кездегі «Қазақ» газетіндегі (1914-1915 жж.) «Роман не нәрсе?», «Роман жарысы туралы», «Роман бәйгесі» деген мақалалардан көре аламыз.

XX ғасырдың басындағы әдебиет тынысын зерделеуге арналған ұжымдық және жекеден зерттеу еңбектері қатары баршылық. Ғылым әдебін сақтай отырып айтар болсақ, осы кезеңнің әдеби мұрасы көрнекті ғалымдарымыз

көрсететін пікірлер барында атап өтеміз.

Эттегенайы, XX ғасыр қазақ әдебиетінің алтын ғасырлық саналатын осы ширек ғасырлық кезең тәуелсіздікке дейін әдебиет тарихында өзіне лайықты тиісті бағасын толық ала алмады. Ал біздің бүгінгі тануымыз кеңестік өмір қалыптастырған дүниетаным тұрғысында ғана. XX ғасырдың басында романдық ойлау деңгейіне көтерілген қаламгерлеріміздің шығармашылығын XXI ғасырда

XX ғасыр басы: Жаңа роман жолында» атты зерттеу еңбегі «XX ғасыр басындағы қоғамдық өмір: мәдениет пен әдебиет және қазақ романдарының басты сипаттамасын», «қазақ романының бейнелеу ұстанымдары мен көркемдік әдіс тәсілдерін», «қазақ қаламгерлерінің тақырыптық-идеялық ізденістерін», «қазақ романындағы көркемдік идеялық ізденістерін» т.б. мәселелерді жан-жақты түсінуге мүмкіндік береді. Осы кезең әдебиетін тереңірек білем деушілерге Зиол-Ғабден Бисенғалидың аталмыш еңбегін оқып шығуды кеңес етеміз.

Атап отырған еңбекте ғалым XX ғасыр басындағы қазақ романдарының дүниетанымынан туындаған романдық ой-

күрестерге араласқан ірі қоғам қайраткерлері арасынан да романдық кездеседі. Олардың шығармаларында Қазақстан мен қазақ халқының елдігі, тәуелсіздігі, болашағы туралы күрес жолына шыққан қаһармандар тағдырлары қозғалады. М.Дулатов пен С.Сейфуллин шығармаларына үніле қараған адамның осы мақсатты жазбай таныры анық. 4. Қазақ романдары арасында – адам, қоғам, ұлт, бостандық тәуелсіздік, елдік мәселелеріне терең бойлай алған ойшыл-философ, тума талант, ірі суреткерлер де кездеседі. Ш.Құдайбердиев, Ж.Аймауытов, М.Әуезовтердің қай-қайсы да қазақ елінің ертені мен халықтың болашағы не болады деген түйінді шешуге талпынған».

ӘДЕБИЕТ

адалдықшы

романдық ойлау зердесімен зерттей алып жүрміз бе деген де ой келеді. Әрине, соны пікір, парасатты пайымдар бар. Бірақ осы бірлі-жарлы бірегей ізденістер нәтижесі біртұтастанып XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетін жан-жақты қарастыратын мектеп қалыптастыра алмауда. Бәлкім, бұған ғылым жолындағы дәстүрдің жаңа арнаға бет бұруы да себепкер болар.

Бір анығы, XX ғасыр басындағы қазақ романдары идея сонылығымен де, көркемдік ізденістерімен де, жанрлық бітімімен де, түрлі тақырып, сан сырлы мазмұн, сазымен де ұлттық әдебиеттің жаңа белес биігіне көтерілгендігін білдіреді. Ал сөз басында атап өткен профессор Зиол-Ғабден Бисенғалидың «Қазақ прозасы

ла ерекшеліктерінің сырын және оған әсер еткен төрт түрлі факторды ашып көрсетеді: 1. «XX ғасыр басында роман жанрына қалам тартқан қазақ жазушыларының... бірі – ұстаз, ағартушы болғандықтан қоғамдық, шығармашылық барша қызметі де осы мақсатқа бағындырылды. Тәлім-тәрбие, үлгі-өнеге мәселесі сондықтан да бірінші орында тұрады. Т.Жомартбаев пен С.Көбеев романдарында тәлім-тәрбиеге бағытталған идеялардың молдау ұшырасатыны осыдан. 2. Романшылар арасында журналист қаламгерлер де аз болған жоқ. Олардың шығармаларында қазақ қоғамы алдындағы келелі мәселелер көбірек қозғалды. М.Кәшімов пен С.Торайғыров шығармаларында осы мақсаттың іздері, өрнектері айқын. 3. Саяси

Шартты түрде алғанда романдық ойлау уақыт пен кеңістікке, өркениет пен әдеби үдеріске тығыз байланысты тарихи категория. уақыт өтсе, кеңістік өзгерсе, бұл да белгілі өзгеріске ұшырайды. Мұны ғалымның XX ғасыр басындағы қазақ романдарына сынның әсері қандай болғандығын негізге ала отырып айтып отырмыз. Еңбекте ғалым қазақ романдарына сын «1910-1928 жылдар арасында, эссеистикалық сыннан (шығарманы жеке қабылдауына, өз эмоциясына ғана сүйене талдау, дәлел, деректердің аздығы) социологиялық сынға жуықтағандығын» көрсете келіп, романдық ойлауға «субъективті факторлар ресми үкімет, цензура, қаламгердің жеке басының проблемалары т.б.» ықпалы мол екендігін ашады. Және олар «шығарманың қоғамдық санадағы тарихи-қызметтік (историко-функциональный) мәнін аша түсуге жәрдемдесетінін С.Сейфуллиннің «Тар жол, тайғақ кешу» романының тарихына тоқталу» арқылы көрсетеді.

Өзімізге белгілісі «Тар жол, тайғақ кешу» романы алғаш оқырманға жол тартқан 1927 жылдан сынға ұшырады. Шығармадан гөрі авторын сыбаған ұрда жық сын сымақтармен қатар орынды айтылған шынайы пікірлерде болды. «Романның екінші басылымына (1936 ж.) уақыттың саяси ахуалына орай, ресми идеологияны, сын пікірлерді ескере келе автор тиісті түзетулер жасады. Алашорда қозғалысына қатысты азкем деректі материалдар авторлық баяндауға, түсініктемелерге көшірілді». Бұл өз кезегінде жоғарыда айтылған романдық ойлау уақыт пен кеңістікке, өркениет пен әдеби үдеріске тығыз байланысты тарихи категория: уақыт өтсе, кеңістік өзгерсе, бұл да белгілі өзгеріске ұшырайды деген пікірімізді нақтылай түседі.

Романдық ойлау туралы танымымыздың төркінін іздегенде

сүйеді

«жаңа жанрлық көркем мазмұн бағытының, аспектісінің пайда болуы, көрінуі, романдық ойлаудың қалыптасуы» ХХ ғасыр басындағы романдарымызға дейінгі көлемді, көркем шығармаларда нақтырақ айтқанда «Қисса сұл Әнбиедегі» «Жүсіп-Зылиха» тәрізді қиссаларда. Сондай-ақ эпостарымыз бен салт ертегілеріміздегі романға тән жанрлық мазмұн белгілер мен көркемдік әдіс-тәсілдерде жатыр. Мұны ғалымдарымыз қазақ романының басы, «халықтық романдар» деп қарастырып жүр.

Яғни, романдық ойлаудың қалыптасуына «халықтық романдар» алғы шарт болса, бұл ХХ ғасыр басындағы романдарымызда қалай көрінді деген сұрақтың туындары анық. Бұл турасында Зинол-Ғабден Бисенғали: «Дәстүрлі әдебиеттің жазу үлгілерін, бейнелеу құралдарын пайдаланушы әсіресе, 1917 жылға дейінгі «Бакытсыз Жамал», романы мен С.Торайғыровтың «Кім жазықты?» аралығындағы шығармаларда жиі кездеседі. Кейбір романдарда ауызекі әңгіме, халық прозасы көркемдік жүйесінің көп қолданылатыны сонша, халық арасына кең тараған ауызша әңгіме стильге түсірілгендей әсер қалдырады. «Бакытсыз Жамал» мен «Қалың мал», «Мұңлы Мариям» мен «Қамар сұлу», «Қыз көрелік» т.б. шығармаларда халық прозасы үлгілерінің әсері мол...» дей келіп, «Бакытсыз Жамал» романында жазушы: «Жамал он бес жасқа келді. Сұлу, ақыл, салтанат үшеуі бір біріне толық келіп, Жамал сол елдің қызының алды болды...») жоғарыда айтылған халық прозасы мен шығыс әдебиетіндегі дәстүрлі баяндаудың романдық ойлау контекстінде сәтімен қолданылғанын көрсетеді.

Осы «Бакытсыз Жамал» романының жазылғанына биыл тура 110 жыл. Қазақ романының тұңғышы «Бакытсыз Жамалдың» 1917 жылға дейін екі рет басы-

лым көріп, авторының көзі тірі кеңес заманында мүлде баспа жүзін көрмеуіне қатысты ғалым: «Баспа, баспасөз маңында жүрген қаламгердің кезінде оқушысын тапқан шығармасын қайта бастырмауының негізгі

себептері болуға тиіс. Қоғам мінезін, замана тілін ұға алған ірі қоғам қайраткерінің саяси-идеялық күресте жеңіліс табуы әсер етті ме, әлде романдық ойлау деңгейіне көтеріле алған қаламгердің алғашқы романын жанр талабына сай түбегейлі өзгерте жазуға уақытының, жағдайының, ықыласының болмауынан ба?...» деп сұраулы сөйлеммен бір ойланып алып, жазушы өмір сүрген уақыттың шамырқанған шындығын былай түйіндейді: «Талайды көрген тәжірибелі жан, өз елінің тәуелсіздігі, елдігі, дербестігі үшін күрескен табанды қайраткер, өз айтқанынан өзгені естімейтін болашағын көріп тіксініп қалғанға ұқсайды».

Расында ұрдажық саяси жүйе беталысынан бір ғана М.Дулатұлы емес, сол кездегі қазақ қаламгерлерінің бір тобы А.Байтұрсынов, Ш.Құдайбердіұлы, Ж.Аймауытұлы, М.Жұмабайұлы, М.Әуезов т.б. тіксініп қалған еді. Олар әдебиеттің «идеологияға жегілуін, саяси-тәрбие құралына айналуын құптамады. Өнердің танымдық, тәрбиелік, эстетикалық қызметін қарадүрсін идеологияға асосақтауға, үгіт-насихат құралына қайналыруға қарсы болды». Өткен ғасырдың жиырмасыншы жылдар ортасына дейін қазақ романының партиялық, таптық көзқарастың байқалмауы содан деген пікір ләзімінде дұрыс. Осы кезең әдебиетін зерттеушілер аталмыш еңбектегі ХХ ғасыр басындағы «қазақ романының таптық контрасты қалыпты ғана көрсететін көзілдірікті әлі кие қойған жоқ» пайымымен келіседі әрі соларқылы өнердегі еркін ойлылықтың қадірін

таниды деп білемін. Ал «Бакытсыз Жамал» романында сөз болатын әлдің әлсізге жасаған зорлығы таптық бөліністі бейнелеп тұрған жоқ бейнелерімен қаламгердің қоғамдағы әлеуметтік теңсіздік көрінісін көрсету мақсаты ғана. «Шығармадағы авторлық концепция Жамалды трагедияға ұшыратқан әлеуметтік күштерді айқындай бейнелеуде».

Әлеуметтік теңсіздіктен туындайтын талай тағдырлар трагедиясының ХХ ғасыр басындағы қазақ романышыларында шебер суреттелуі сыры, сондай-ақ осы кезең әдебиетін зерттеуде әлі де болса толық ашылмаған әдеби бағыттармен олардың әдіс-тәсілдері «Қазақ прозасында» әдебиеттанудағы нақты мәселе ретінде көрсетіледі. Алғашқы әлеуметтік теңсіздік салдарынан орын алған тағдырлар трагедиясының сәтті суреттелуі қаламгерлеріміздің әлемдік әдебиеттегі натурализм әдіс-тәсілдерін менгеріп шын мәніндегі романдық ойлау деңгейіне көтерілгендігін байланыстырылса, натуралистік бағыттың нақты мәселе ретінде қарастырылуы «қазақ әдебиетінде бұл әдеби бағыттың ұлттық ерекшеліктерін ескеретін теориясы жасалмауымен» түсіндіріледі. Және зерттеу нысанында, тіпті әдебиетінде де, бұл әдіс, бағыт көркем жүйе тәрізді қалыптасты ма, оны ашып айту қиын. Арнайы зерттеулер де жоқ. Қажет екені көрініп-ақ тұр» деп, әдебиеттанушылардың алдында анықталуы тиіс мәселелерді де нақтылап өтеді. Осы төркіндес ойды ғалымның романдағы сентиментализм өрнектеріне қатысты айтылған «қазақ әдебиетінде сентиментализм ағымының түрі, бейнелеу әдісі ретіндегі қолданылу аясы, көріністері зерттелген емес» пікірінен де аңғарамыз.

Ғалымның ХХ ғасыр басындағы роман жанрын зерттеушілерінің даму жолдарын зерттеудегі пайымдары әдебиет тарихы мен роман теориясы үшін ғана емес, әдебиет теориясы мен сыны үшін де аса маңызды материалдар, бағыт-бағдарлар бере алады. Екінші жүз жылдыққа тарих басқан қазақ романының қадим мен табиғатын, роман жанры айналасындағы түрлі теориялық, идеологиялық, саяси айтыстар мәнін тануда да Зинол-Ғабден Бисенғали

еңбектеріндегі жинақталған ойлар мен тұжырымдар аса маңызды болып табылады.

ҚАЖЫМТАНУҒА ОРАЛУ

Сөз басында кара ормандай қаулап өскен қазақ әдебиеттану ғылымында терең сұлба салып кеткен академик Қажым Жұмалиев екендігін айтқанбыз. Осындай үлкен тұлғаның еңбектері зерттеушісің таппай жүргендігін әдебиетке енді келгенімде ұстазым Зинол-Ғабден Бисенғалидан білдім. Қажым Жұмалиевтың сансалалы еңбектерінің бір қырын зерттеу тақырыбы етіп ұсынып, ғылыми жетекшілік жасауы қазақ әдебиеттану ғылымында Зинол-Ғабден Бисенғалидың бастамасымен жүзеге асқан Қажымтануға Оралу болатын.

Зекең өз зерттеулерінде ардақты аға Қажым Жұмалиев туралы былай дейді: «Ұстаз-академикті көрген, дәрістерінде болған қазіргі шәкірттері аңызға бергісіз әңгімелер айтады: Қазақ әдебиеттануының қалыптасуы жылдарында оның дамуы үшін өмірі мен білімін аямай-ақ жұмсаған бір адам болса сол дейді. Мұндай әңгімелердің шет жағасын, 1967 жылдары КазГУ де оқып жүргенде біз де естігенбіз: Ауыз әдебиеті және қазақ, орыс классиктерінің шығармаларын жатқа білді деп айтқанда, КазПИ студенттеріне сене алмадық, көруге асықтық бірақ жете алмадық...1968 жылы ұстаз дүние салды. Тағдыр-ай десенші...»

Осылай деп бір толғанып алған Зекең Қажым Жұмалиевтың ХХ ғасырдың отызыншы жылдары қоғамдық пәндер құрамында оқытылып келген төл қазақ әдебиеттану пәніміздің дербестігі үшін арнайы бағдарлама жазып, қазақ әдебиетінің тарихы мен теориясын жазуда жасаған ерен еңбегі жөнінде: «Мұның бәрі қазақ әдебиетінің тарихын жазу, теориясын жасау үстінде қолға алынды. Алда – үлгі, қолда-дерек, ойда-айқындық жоқ. Күмән бар. Қиындық көп. Көп емес-ау өлшеусіз көп. Дәл осы жағдайда қиын тақырыпқа қойып кету деген үзіне сенуді көрсетеді. Қ.Жұмалиев та қаптаған қиындықтарға қарамастан өзіне сенім мол еді. Өте маңызды, кезек күттірмейтін оқулық жазу осылай басталған еді» дейді.

Қ.Жұмалиевтың есімі, қазақ әдебиеттану ғылымына сіңірген еңбегі бүгінгі күні әдеби ортада тиісті бағасын алып жүр ме деген Зекеңнің алаң кеуілің мына жазғандарынан аңғаруға болады: «Қажым Жұмалиевтың кім екенін интернет пен алуан түрлі қызықтарға алаң бүгінгі ұрпақ біле ме, ойланып көргендері бар ма екен, өзі деп ойлайсың осындайда. Оқырмандар арасында аты-жөнін білетіндер кездеседі. Бірақ қазақ қоғамдық санасы мен мәдениетіне сіңірген еңбегі туралы жақсы білетіндер көп болмаса керек. Мәселе – осында!

Алдымен сығана тарихи деректерді еске түсірген дұрыс. Қажым Жұмалиев – М.Әуезовтің қанаттас әріптесі, қазақ фольклоры мен ауыз әдебиетінің ірі маманы. Қазақ әдебиетінің тарихы мен теориясы туралы алғашқы жүйелі зерттеулер мен еңбектер, монографиялар жариялаған, жоғары деңгейдегі деріс оқыған ұстаз. Әдеби үдеріске үзбей араласқан ҰҒА алғашқы академиктерінің бірі».

Ғалым Зинол-Ғабден Бисен-

ғалидың академик Қажым Жұмалиевтың өмірі мен шығармашылығына қатысты жазғандарын оқысаң біраз ойланым қаласың. Біз осы әдеби танымдымызды дұрыс қалыптастыра алып жүрміз бе? Әлде сәулелі шамырқанған шындықтан қарғарық болған пенделей жанарымызды тайдырып жүрміз бе? Әдебиетіміз бен тарихымыздағы кешегі кеңестік ақтандақтардың сыры белгілі, ал бүгін бастапқы пікір қайшылықтары «айырылғырды» суы айырылдың» күйін кешкен аға буын бөлінісін бұй де күйкі тірлікпен жалғастыра береміз бе? Олай болмаса, өмір мектебі олай болдырмас.

Өзіміз сөз қылып отырған Зинол-Ғабден Бисенғалидың «Ұлыларын ұлықтау өсер елдің ісі» атты көлемді мақаласы қажымтануға қосылған олжа болуымен қатар, көпке ой салатын және осы бағытта атқарылатын жұмыстың бағыт-бағдарын көрсеткен танымдық дүние болғандығын ғалымның мына тұжырымдарынан аңғаруымызға болады:

- Қорғамдық-гуманитарлық білім саласының қызметкерлері, әсіресе, қазақ әдебиеті тарихы мен теориясының мамандары өзімізге дәріс оқымаса да ұстаз тәрізді қабылдаған академик – ғалымға (Қ.Жұмалиев) егемендік алған жылдан бері тиісті құрмет көрсете алдық па, өзіне лайық;

- Қ.Жұмалиевтың еңбегі мен зерттеулерін талдай қарағанда шығармашылығында айтылатын тарихи уақиғалар жүйесіне, деректерге әдейі «теріс баға» беретін, кеңестік идеологиямен былыққан сұрақтар мен ойлар бүгінде жеткілікті. Оның бәрін түптеп айтуға уақыт керек, ұй жеңіл емес;

- Азабы мен мазағы аралас кеңес үкіметінің жазасынан кейін, соның сойылын соққан сауатты замандастарының арсыз әрекет мінездер жалғасты. Қ.Жұмалиевтың тағдырлас бауырлары болашақ ұрпақтарына айтар аманатын түптеп айта алмаса да асыл армандарын ішке бүккен мұраларды қалдырды. Енді солардағы жасырын сөздерді тауып, оқып, шешу ұрпақтарының басты міндеті;

- Академиктің ғылыми қызметтері мен зерттеулерінен өзге мәннің сақталуына басты арнасы Ұстаздыққа байланысты болды... Ол туралы аса көрнекті ғалым жазушы, қоғам қайраткер Қ.Жұмалиевтың кешегі шәкірттері көп жазған. Бұл пікірлерге жәй көз салудың өзі талай ойларға қозғау салады».

Ел тәуелсіздігін алғаннан кейін қажымтануда айтылып келген пайымдаулардың дамуына соны қарқын беріп, ғылыми еңбектердің жазылуына, әдеби мұраларының жинақталуына тікелей бағыт берген Зинол-Ғабден Қабиұлы Бисенғали: «Академик Қажым Жұмалиевтың ғылыми еңбектері: 1) ауыз әдебиеті, 2) әдебиет тарихы, 3) әдебиет сыны 4) әдебиет теориясы деп негізінен төрт топқа бөліп қарастыруға болады» дей келіп, енді қазақ әдебиеттану ғылымында осы салалар қаншалықты дамыған сайын соншалықты Қ.Жұмалиевқа орыла береміз өйткені оның бастауында Қажым Жұмалиев тұр деген болатын. «Әдебиет адалдықты сүйеді» деген тәмсілдің жаңғырған, аясы кеңейген мағынасы сірә осы болар.

Азамат МАМЫРОВ,
Батыс Қазақстан
инновациялық-технологиялық
университетінің доценті, филология
ғылымдарының кандидат

Азат Перуашев посетил с рабочим визитом Мангистаускую область

В начале октября председатель ДПК «Ак жол» Азат Перуашев работал в Мангистауской области. После мероприятия в честь 100-летия Казахской Республики у памятника Жалаурияулы встретился с медицинскими работниками и гражданами активистами, поблагодарил за спасение людей в борьбе с пандемией, поднимали вопросы задержки положенных выплат медработникам.

Поговорил с предпринимателями о проблемах МСБ, в том числе судоходства, туристических маршрутов на Устюрте. Договорились о подготовке необходимых поправок в законодательстве и организации переговоров с ведомствами для решения спорных вопросов (по выделению земельных участков, развитию туристических объектов, регулированию судоходства, спасательной и водолазной служб на море).

Так же депутат посетил областной онкологический диспансер по станции находимся мест, поговорил с находящимися на лечении пациентами. Как уверяет главврач, в отличие от других регионов, здесь не прерывались ни процедуры, ни снабжение больных медикаментами. Напомним, что фракция «Ак жол» направила запрос Минздраву о недопустимости остановки лечения и обеспечения онкобольных лекарствами, о чем нам сообщали

в ряде областей, а карагандинский журналист Ирина Московка подала в суд на Минздрав и СК-Фармацию.

Пациенты мангистауского онкостационара в целом подтвердили слова главврача, но отметили, что перерыв в обеспечении лекарствами все же имел место в июне-июле.

После Азат Перуашев посетил стройку инфекционной больницы, возводимой VI-групп по ускоренной технологии.

С руководством области и г. Жанаозен обсудили работу с инвесторами по развитию местного содержания, занятости и требований офсетной политики в связи с прекращением с 2021 г. таких норм в Кодексе о недрах, согласно требованиям ВТО.

От нескольких предпринимателей принял документы для обращения в органы прокуратуры по спорным судебным решениям и осуждениям бизнесменов.

В пятницу он посетил мавзолей Бекет-ата, где потомки святого дали прикоснуться к его Корану и собственноручным записям.

Поговорил с предпринимателями о проблемах МСБ, в том

числе судоходства, туристических маршрутов на Устюрте. Договорились о подготовке необходимых поправок в законодательстве и организации переговоров с ведомствами для решения спорных вопросов (по выделению земельных участков, развитию туристических объектов, регулированию судоходства, спасательной и водолазной служб на море).

Посещение мемориального комплекса жертв политических репрессий

В ходе поездки в Кызылординскую область Азат Перуашев посетил мемориальный комплекс жертв политических репрессий на берегу Сырдарьи — у монумента «Акжоловцы» провели скромную акцию в честь 100-летия Казахской Республики.

Город Кызылорда в 1925 г. стал первой столицей Казахской Республики (КазАССР), именно здесь предшественнице Независимого Казахстана вернули исконное имя нашего народа (до того образованная в 1920 г. республика называлась «Киргизской»). Казахская автономная Республика являлась преемницей и создавалась на базе казахской национальной автономии «Алаш», все лидеры которой позднее были репрессированы.

В ходе поездки в Кызылординскую область 8-9 октября с коллегами — зампреда Демпартии «Ак жол» Дмитрием Васильевым, руководителем местного филиала партии Жорабеком Прмановым,

председателем регионального совета РПП «Атамекен» Кайратом Боранбаевым — посетили мемориальный комплекс жертв политических репрессий на берегу Сырдарьи. Здесь ранее было обнаружено массовое захоронение репрессированных в 1930-е годы.

У монумента провели скромную акцию в честь 100-летия Казахской

Республики и в память уроженцев сырдарьинской долины — одного из основателей партии «Алаш» Мустафы Шокая, видного деятеля «Алаш» и КазАССР, одного из инициаторов возвращения республике имени казахского народа — Султанбека Кожанулы и тысяч других известных и неизвестных героев национальной государственности.

Кредитная политика не способствует развитию МСБ

На встрече с предпринимателями Жанакорганского района Кызылординской области обсудили меры господдержки предпринимательства. К сожалению, на уровень сельских районов не доходит финансирование многих актуальных госпрограмм. Председатель совета областной палаты «Атамекен» Кайрат Боранбаев привел пример, что из поданных проектов на инновационные гранты на сумму 1 млрд 300 млн тенге, на область государство выделило в 10 раз меньше — 130 млн. Естественно будут и споры, и обиды.

Крайне важным инструментом все считают заявленное государственное гарантирование (до 85%) от суммы залога кредитов, но как сообщают предприниматели района, несмотря на все их попытки, ни одному (!) пока не удалось получить такой гарантии.

Очень много возмущения условиями и высокими процентами по банковским кредитам.

Жалуются на требования БВУ о погашении отсроченных платежей из-за пандемии, что резко увеличило суммы оплаты и разоряет МСБ — об этой угрозе мы неоднократно говорили в своих запросах и обращениях Правительству, Нацбанку и АРПФР.

Но, к сожалению, остались не услышанными.

Как сообщают предприниматели, хотя после Послания и поручения президента о рефинансирования всех кредитов пострадавшему МСБ под 6%, никому в районе такого рефинансирования пока не дали, банки отвечают, что ждут команды из головных офисов.

В целом, кредитная политика

не способствует развитию бизнеса.

Так, по инвестпроектам, которые требуют определённого времени на запуск (а в этот период проект никаких доходов не получает), банки требуют оплачивать кредит с первых дней. Поэтому сумма кредита берется больше, чтобы из неё же гасить платежи до первых доходов от проекта.

Жанакорганские предприниматели по примеру европейских стран, Японии, Кореи, России ввести меры господдержки по предоставлению кредитных каникул для инвестпроектов МСБ сроком до 6 месяцев, чтобы дать возможность проектам начать приносить доход, из которого будет проще гасить платежи.

Тема действительно актуальная, депутаты Демпартии «Ак жол» ее уже поднимали в парламенте пару лет назад. Нужно освежить информацию по международному опыту и подготовить новые предложения в рамках антикризисных мер.

В целом, набралось немало предложений для постановки перед правительством.

Медики достойны наград и уважения за свой труд

Председатель Демократической партии «Ак жол» Азат Перуашев 8 октября посетил с рабочим визитом Кызылординскую область. В ходе визита он встретился с врачами, медицинскими сестрами и младшим медперсоналом, которые во время ЧС и карантина работали в инфекционных и реанимационных отделениях больниц.

В мероприятии приняли участие члены совета областного филиала партии.

«Для того чтобы спасти жизнь

пациентов, они не только работали днем и ночью, но и на долгие два месяца уходили из семьи. Кроме того, многие из них сами заболели. Медики достойны наград и уважения за свой труд», — считают «акжоловцы».

Участники встречи со слезами на глазах вспомнили о тяжелых случаях во время пандемии, о потерянных близких людей.

Медики задавали вопросы руководителю «Ак жола», озвучивали наказы и пожелания.

«Надо, чтобы повысили оклады медработникам, которые тру-

дятся и получают низкую зарплату», — обратилась к депутату руководитель отдела эпиднадзора по Кызылординской области Алия Идрисова.

Выслушав медиков, Азат Перуашев заверил их, что поднятые вопросы будут взяты на контроль парламентской фракции и депутаты «Ак жола» приложат все усилия для их решения.

Лидер «Ак жола» от имени партии и коллег поблагодарил медиков за самоотверженный труд и вручил им нагрудный знак «COVID-19-бен жанкыярлык күресі үшін».

В свою очередь, врачи выразили благодарность партии «Ак жол» и Кызылординскому областному филиалу партии за поддержку и оценку их труда.

Кызылординский
областной филиал
Демократической партии
«Ак жол»

В современных условиях непростых взаимоотношений между государствами глобальный мир с его ускоряющейся динамикой актуализирует вопросы сохранения и обновления духовно-ценностных ориентиров общества, требуя особого типа сознания нации, которое основано на духовности народа и его традициях. Эти условия требуют определения и реализации значимых и масштабных задач по дальнейшему сохранению национальной идентичности, связанной с традициями и обычаями, языком и культурным наследием казахского народа. Об этом рассказывает elorda.info.

РК: КАК ПРОТИВОСТОЯТЬ РАДИКАЛЬНЫМ ТЕЧЕНИЯМ ИСЛАМА

Так, Первый президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев одним из ключевых направлений модернизации общественного сознания определяет формирование единой Нации сильных и ответственных людей посредством духовного обновления.

В этой связи Елбасы одним из условий модернизации нового типа обозначает сохранение своей культуры, собственного национального кода, отмечая, что: «Новая модернизация не должна, как прежде, высокомерно смотреть на исторический опыт и традиции. Наоборот, она должна сделать лучшие традиции предпосылкой, важным условием успеха модернизации. Без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе. Я же хочу, чтобы она твердо стояла на земле. А это значит, что история и национальные традиции должны быть обязательно учтены. Это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего. Настоящее и будущее традиции и обычаи, язык и музыка, литература и свадебные обряды, — одним словом, национальный дух, должны вечно оставаться с нами. Мудрость Абая, перо Ауэзова, проникновенные строки Джамбула, волшебные звуки Курмангазы, вечный зов аруаха — это только часть нашей духовной культуры. Знать и гордиться историей своего края — дело нужное и полезное. Вот только забывать о гораздо большем — о принадлежности к единой и великой нации — нельзя».

Действительно, в процессе изучения этногенеза и этнографии народа Казахстана, можно увидеть, что исламская культура и духовность является неотъемлемой частью многовековой истории Евразийского края.

Сегодня Казахстан — светское государство. Вместе с тем, наличие религиозных и национально-культурных традиций является исторической реальностью, поскольку пересечение культур и традиций сказалось на развитии исламской культуры и исламской традиции казахского народа, которое сформировалось в Казахстане при соединении традиций прошлого и современного. Имея долгую историю, казахстанская культура стремится к развитию, культурной адаптации своих ценностей, в то

же время стремится сохранить национальное содержание.

Ислам, являясь основой религиозной духовности казахского народа, на первых стадиях распространения вполне соответствовал духовным и культурным запросам казахского народа. Он осуществил свой объединяющий потенциал и ускорил процесс национальной и религиозной самоидентичности казахов.

Мыслителями и учеными, оказавшими влияние на распространение ценностей исламской культуры и философии на территории казахской степи, были: Абу-Наср Аль-Фараби, Ходжа Ахмет Яссауи, Махмут Кашгари, Мухаммед Хайдар Дулати, Жусуп Баласагун, Абай Кунанбаев, Шакарим Кудайбердиев и др. Именно они донесли до нас сокровищницу исламской цивилизации, которая в дальнейшем усвоилась среди казахского народа.

В своих повседневных формах

ислам представлял собой систему религиозных канонів и ритуалов, а также определенный образ жизни, совокупность правил поведения и обычаев, которых придерживалось большинство казахского населения.

Как и у других народов, принявших ислам, у казахов он был тесно связан с древними религиозными верованиями: тенгрианством, шаманизмом, тотемизмом и другими религиозными представлениями, сложившимися до появления ислама. То есть, ислам в Казахстане развивался в синтезе с доисламскими верованиями и традициями, сформировав своеобразный симбиоз, соответствующий современной и духовной культуре общества.

Это связано с тем, что, проникая в ту или иную этнокультурную среду, ислам, сталкиваясь с местными обычаями и традициями, подвергался их активному воздей-

ствием, что придавало ему характерные для данной среды черты.

Как отметил венгерский востоковед И. Гольдциэр: «Сам официальный ислам с самых первых этапов своего существования дал доказательства тому, что его дальнейшее существование связано с переосмыслением и переработкой существовавших до него языческих религиозных элементов».

Такого мнения придерживаются и казахстанские ученые, которые утверждают, что: «Под влиянием распространяющегося на территории Казахстана ислама, определенные идеи были либо трансформированы, либо утеряны. Но, тем не менее, влияние тенгризма ощущается, что дает основания для исследователей утверждать, что ислам в Казахстане имеет специфические отличия и тенгрианство сохраняет определённые позиции в духовной сфере казахской культуры».

В период, когда Казахстан входил в состав СССР, в результате правящей атеистической идеологии ислам развивался на бытовом уровне и сохранился в качестве народной традиции, где главной

опорой были традиционные ценности казахского народа. Эти ценности, находящие свое выражение в национальных обычаях, обрядах, прошли испытание временем, помогли народу сохранить свою культуру, национальную самобытность и религиозную идентичность.

Во времена советского Казахстана религия не только отчуждалась от политической и общественной жизни, но и подвергалась гонениям, последствием которого стало увеличение количества людей с атеистическим мировоззрением. Отсутствие религиозной практики и воспитания как одного из элементов духовного воспитания привело к потере преемственности в понимании исторической роли и места религии в жизни человека.

Религиозный плюрализм, разнообразие новых религий, новая интерпретация ортодоксальных религиозных догматов привело к неправильному пониманию и отношению верующих к историческому содержанию религии и ее развитию, а также стала причиной превосходства религиозной идентичности над общей индивидуальной. По мнению казахстанских

ученых, это является своего рода причиной приобщения верующих к разным формам религиозного экстремизма, нетрадиционным религиозным течениям, не соответствующим исторической вере и религии.

Так, в настоящее время в Казахстане имеют место новые религиозные течения и учения, влияющие на религиозность общества. В частности, традиционный ислам в Казахстане подвергается влиянию салафизма — религиозного ориентироваться на образ жизни и веру ранней мусульманской общины, отвергать устоявшиеся обряды и традиции казахского народа как «бидаа», т.е. нововведения в исламе.

По сути, фундаменталисты, претендующие на «очищение» ислама, утверждают, что именно они обладают монополией на истину и позиционируют себя как хранители подлинной религиозной традиции, основы которой они защищают.

Иными словами, фундаменталисты, видящие мир черно-белым, четко разделяют добро и зло, грань между которыми абсолютна. Желая спастись, по их мнению, не должен идти ни на какие компромиссы. Такая позиция естественным образом порождает авторитаризм и тягу к насилию.

Фундаменталисты провозглашают себя носителями особой миссии, порученной им Богом. Отсюда вытекают все черты фундаменталистских движений, в том числе непрекращающиеся и хорошо организованные попытки обратить свою веру нерелигиозных и нефундаменталистски настроенных людей.

Указанное порождает своего рода защитный механизм сохранения идентичности — требование культивировать традиционную для Казахстана форму исламской религиозности, в которой культура казахского народа, традиции, обычаи, ритуалы переплетены с исламом и сунной пророка.

Говоря о воздействии чуждых идеологических влияний на культуру нашего народа, Нурсултан Назарбаев справедливо утверждает, что: «Источники духовных ценностей народа являются язык, история, самобытная культура, рукописное наследие. Это работы ученых древности, эпическое наследие, музыка, фольклор, традиции, архитектурные памятники — вообще весь культурный мир казахов, который доносит до нас национальный код наших предков. Сегодня это воссоздается и сохраняется, в том числе, благодаря расширению казахстанской источниковедческой и информационно-исторической базы копиями уникальных артефактов и архивных материалов. Только духовность, этические нормы, традиционные и культурные ценности имеют потенциал противостоять религиозному фундаментализму, экстремизму и терроризму».

Действительно, преемственность поколений, знание и уважение многовековых традиций своего народа помогут оградить молодежь от пагубных действий, формируя иммунитет к чуждой нам радикальной идеологии. Изучение истории и обычаев и традиции есть ключ к пониманию самобытности казахского этноса, а мудрость прошлого есть бесценное богатство настоящего.

Абдулов БЕКСУЛТАН

КТО ХОЧЕТ СУНУТЬ СВОЮ СТРАНУ В

2020 г. по многим признакам – роковой, недаром в ходу многие конспирологические версии, «Дуга нестабильности» и т.д. Человечество переживает небывалые потрясения – всеобщую гибридную войну, включая и биологическую, что видно по распространению пандемии. Притом эта война со многими неизвестными, которые и порождают панику среди населения и среди...президентов. Некоторые прогнозисты говорят даже о возможном голоде и войнах в отдельных странах...

Ведь закрытие границ диктует новые условия выживания – каждая страна надеется только на себя, на свои ресурсы, производство и кадры.

COVID-19 не только заражает и убивает людей, но и разрушает экономики многих стран – они заметно присели. В такой ситуации через определенное время богатые страны, корпорации, банки, фирмы станут еще богаче, а бедные – еще беднее, что не способствует стабильности. «Делатели денег» во все времена всегда были рады любым кризисам, чтобы из них извлечь свою выгоду.

Торегали Казиев

ЗАВЕРШАЮЩИЙ ЭТАП СОЗДАНИЯ «ПЕТЛИ АНАКОНДЫ»

На таком фоне о видимых и невидимых «нитях» международной политики рассуждает писатель и исследователь Торегали Казиев, автор книг «Ақбулак – прародина скифских царей», «Сердце Мира», «Казах держал на плечах Небо», «Во главе Великой Сарматии», «Сапара Матенкызы – казахская Жанна д'Арк» и др.

– Торегали Абдуллаулы, как вы относитесь к конспирологическим теориям в контексте нынешних событий в СНГ и в мире?

– Отношусь так же, как и к другим «теориям» и прочим инфосообщениям. Если имеют отношения к реальности – принимаю, нет – отсеиваю. Например, то, что произошло с Украиной в 2014 г., было спланировано за многие десятилетия до того. Т.е. «конспирологией». Цель – ослабить славянский мир, один из пунктов.

Кто не верит в давность планов, может найти номер газеты «Қазақ әдебиеті», где на целую страницу приводились данные прогноза какой-то английской энциклопедии в период перестройки где-то в 1980-х гг. Планировали дербанизацию умеющие прогнозировать далекие англосаксы, а бездумно исполняют саморазрушение – местные... В Древности такой прием применялся так: «...натрави «варваров» друг на друга и подзадоривай – и они сами перебьют друг друга!»

А сколько было публикаций о «дугах нестабильности», «цветных революциях» в некоторых странах, которые были спланированы и сфинансированы из-за рубежа!

– Торегали Абдуллаулы, а какие события в СНГ вы можете выделить в этом контексте?

– Гиганты борются между собой, а у малых стран – трагедии... Посмотрите на ту же цветущую до 2014 г. Украину – она потеряла Крым и почти потеряла Луганской и Донецкой республиками. А в населении уменьшилась Украина с 51 млн человек в 2013 г. до 37 млн сегодня (-27%).

До этого потеряла часть территории и населения Грузия, еще раньше – Молдова, а Армения и Азербайджан уже более 30 лет борются за Карабах, в т.ч. и путем жестокой кровавой войны.

Сейчас идет завершающий этап создания линии «Петля анаконды» вдоль всей российской границы с запада – от Балтики до Ирана и даже до Синьцзяна. Стратегия «Анаконды» заключается в окружении страны-конкурента враждебными государствами и «горячими точками», где идут нескончаемые конфликты, внутренние или внешние.

Если учесть, что страны Балтии уже давно в составе Запада (потери населения в Латвии – 29%, Эстонии – 15%, Литвы – 17%), то на линии Балтика – Иран только Беларусь была до августа стабильна, не имела конфликтных отношений с соседями и проводила многовекторную внешнюю политику в прошедшие 29 лет.

Но и там вот уже 2 месяца идут волнения с участием десятков тысяч людей, выразивших несогласие с результатами выборов и с тех пор протесты те не угасают. Раскачивается Беларусь митингами во многих городах с 9 августа, когда сразу после выборов президента замитинговали, в основном молодежь, часть которой получила образование на Западе. Запад организационно и финансово на стороне протестунов, знаменем которых стала проигравшая выборы кандидатка Тихановская, никогда до того не занимавшаяся управлением и политикой!

Молодежь и прочие митингисты думают эмоциями, а не мозгами (здравым смыслом).

Некоторые западные соседи даже организовали движения военных контингентов вблизи белорусских границ, в ответ белорусы попросили помощи у россиян, на что те пообещали выделить силы из своих военных резервов...

КРЕМЛЬ ОПРЕДЕЛИЛСЯ С ПРЕЕМНИКОМ А.Г.ЛУКАШЕНКО?

– Взамен на помощь потребуются, видимо, уступки (ведущие к потере независимости)?

– Три варианта будущего осталось у Минска: остаться независимым государством, быть поглощенным союзником-соседом и третий – влиться в Запад, т.е. повторить судьбу Украины – быть разорванной по частям. Ибо союзник что-то захочет также урвать, чтобы оправдаться перед собственным населением, как это было со сдачей Украины: «Украину отдали, но все же – «Крым взяли!»..

Спусковым моментом трагедий и в Украине, и в Беларуси стал фактор Китая – в первой стране Китай хотел начать строить порт на Черном море, а вторую – сделать своими сухопутными воротами в Западную Европу, на линии Китай-Казахстан-РФ-Беларусь-Европа.

Ясно дело, США никак не могли допустить такого факта – создания «шелкового плацдарма» и отмашка по дербанизации этих двух славянских стран была дана...

– А как освещается в РФ «вирус митингизации» (по вашему выражению) в Беларуси?

– В российской газете «Завтра» от 13.09.2020 г. давался материал А.Аганина с комментариями «Новые выборы и уход Лукашенко», там пишется: «Кремль определился с преемником А.Г.Лукашенко. Через год будет новый президент, к тому времени Республика Беларусь потеряет часть своего суверенитета. До этого нынешний лидер должен будет подписать документы по

интеграции Республики Беларусь с Российской Федерацией. После этого Республика Беларусь фактически превратится в Западный федеральный округ Российской Федерации. Новым президентом РБ Кремль видит (банкира) В.Д.Бабарико»...

– Надо же! А как же многочисленные участники митингов?

– Какое же многослойнейшее воюющее месиво десятилетий протестуны своими молодыми ногами на площадях и улицах городов партизанской Беларуси, не думая своими головами – а ведь есть над чем им призадуматься, а? Что сделают завтра с твоей родимой страной хоть те, хоть эти? Те – «притон Содомы и Гоморры», а эти – ограбленный, дебилизированный и вымирающий регион!.. Как соседние с Беларусью российские области – Псковская и Смоленская (наберите в Интернете «вымирание Псковской области»).

КТО ЗАГОНЯЕТ В РАЗБОРКУ МЕЖДУ БРАТЬЯМИ И СОСЕДЯМИ?!

– Давайте поговорим о Средней Азии – угрожает ли нам этот сценарий?

– Остались всего 4 постсоветских, не вовлеченных в конфликты, государств (из 15!): Казахстан и 3 его среднеазиатских соседа. Но и к ним «гибрид», как пример, российские сети, сайты и прочие СМИ – кишмя кишат провокационные оскорбления и подзуживания троллями братских народов! Необходимо как зеницу ока сохранять братскую дружбу между странами Средней Азии, России и других постсоветских государств!

Эх, надо было создать Центрально-Азиатский Союз (2007 г.) по инициативе президента Н. Назарбаева! Тогда жизнь показала непостоянство политики интеграции в регионе и ее подверженность воздействию конъюнктурных инттересов.

Когда-то Золотая Орда погибла из-за недружности братьев, а в XVIII–XIX веках из-за недружности народы Средней Азии потеряли независимость... Сегодня нужно быть умнее – если захотим, сможем!

И вот, если Беларусь падет (или не падет), очередь «Анаконды» подходит к югу, т.е. к Средней Азии. Здесь, кроме РФ, рядом еще два государства, с которыми у гегемона мира большие гибридно-конкурентные разногласия – Иран и КНР!

Против обеих стран также объявлены западные санкции (как и против РФ), причем КНР – основной конкурент США и всю насту-

пает на пятки гегемону в мировой экономике.

– И вот события в Кыргызстане...

– И вот уже казахстанский оппозиционный политик Амиржан Косанов высказывает обеспокоенность, «...а что если союзники-россияне и к нам захотят двинуть свои «резервные военные силы» (Ресейдегі күштік құрылымдар резерві Қазақстанға да келе ме?/Абай кз) – как бы в ответ на «активизацию Запада» в Средней Азии?.. Что делать?..

Только Косанов задал вопрос, как через время по СМИ разнеслось вызвавшее бурю негодования «высказывание бывшего посла Кыргызстана в России Р.Аттокурова о возможном вхождении Кыргызстана в состав России»! И... 5 октября в Кыргызстане произошла «октябрьская революция» (сразу после выборов в парламент), хотя все вокруг до того считали положение и правление президента Сооронбая Жээнбекова устойчивым и стабильным!

Мгновенное занятие восстановившими толпами государственных зданий и освобождение заключенных экс-госдеятелей (экс-президента Алмазбека Атамбаева, Садыра Жапарова и др.) всего за один час говорили об отличной профессиональной организации и подготовленности мероприятия, которое многие списывали на обыкновенное недовольство (законное) части избирателей итогами выборов...

Захватить здание, где находится глава государства, без единого выстрела – такое могут лишь профессионалы.

Вспомнились также к месту сообщения в СМИ, что за неделю до того, «...28 сентября в Сочи президент России Путин В.В. назвал президента Кыргызстана другим именем – «уважаемым Шариманом Шариповичем»!

«Зеленые человечки» что ли втесались в толпу и профессионально нейтрализовали, оттеснили от работы бишкекских правоохранителей?

Сотни тысяч молодых кыргызстанцев находятся в поисках работы за рубежом и дома, т.е. база для участия всего нескольких тысяч в иноземных ЧВК («частная военная компания») очень даже большая... СМИ разных стран высказывают здесь различные мнения: и о британском следе, и китайском, и об американском, т.к. в Кыргызстане очень много НПО, финансируемых грантами из-за рубежа – даже аульных старейшин! Впечатление, что идет нештучная схватка гигантов за Кыргызстан!..

Уход легитимного Жээнбе-

«Петлю анаконды»?!

кова и приход во власть людей с криминальным прошлым ничего хорошего не сулит не только самим киргизам, но и всему региону ЦА.

Когда кто-то извне хочет поломать твоё государство и захватит твою страну, он натравливает друг на друга граждан твоей страны. Это сейчас происходит с Кыргызстаном. Люди, будьте бдительны!

Такие процессы дошли даже до США, где две государствообразующие группы встали на тропу «войны».

Если же 10 лет назад так бурно подготовленная шла по планете «арабская весна» «цветных революций» от Атлантики до Ирана, то в 2014 г. была прогнозируемая «украинская зима», а теперь, получается — заказной «эсэнговский целый год»?! И трудно понять, кто из «революционеров» на кого конкретно работает — такова специфика переживаемой эпохи...

УРОКИ ДЛЯ КАЗАХСТАНА ИЛИ УЗДА ДЛЯ КЛАНОВ

— Наверное, для революции в какой-либо стране имелись какие-то основания?

— Все революции начинаются с того, что провокаторы используют недостатки, которые есть в любой стране, на разрушение данного государства. Провокаторы призывают свалить власть, допуская эти недостатки, и увлекают недовольных за собой. Так было в цветущей Украине, в благополучной Беларуси и тем более там, где недостатков на момент провокаций было куда больше. И ни одна цветная революция на постсоветском пространстве не привела к улучшению жизни народа, а только к трагедиям, войнам и драмам!

Внутренняя стабильность там, где хорошие взаимоотношения власти и народа. Власть в любой стране мира троична — это элита, т.е. люди, принимающие госрешения, это самые богатые госрешения, это экономика и это чиновники, исполняющие госрешения. И если эти три части власти обеспечивают хорошую жизнь народа, тогда есть хорошие взаимоотношения между властью и народом, есть стабильность.

— Какой же урок мы, граждане Казахстана, для себя должны взять из происходящего в странах СНГ?

— Чтобы быть готовыми к ставшим возможными в сегодняшнем мире провокациям...

Наш ответ на внешний фактор: как сказал Елбасы, никого не считая врагом, сохраняя дружбу с РФ,

КНР и США, стараться защищать интересы своего государства и народа, укреплять и наращивать собственные оборонные силы.

Рассмотрим внешний фактор. В отношениях с внешним миром Казахстана пока везло — первый президент РК уверенно провел страну через многие рифы, и страна наша в мире имеет имидж миролюбивого и стоявшего государства.

Президент Токаев также имеет опыт и вклад в это дело как бывший премьер-министр, министр иностранных дел, замгенсека ООН и руководитель Сената. Есть уверенность, что и в новых трудных условиях мировых кризисов наш корабль может обойти опасные рифы.

Необходимо также показать всем главным участникам Гибридной Большой Игры (ГБИ), что никому из них мы не враги и независимый Казахстан выгоден всем всегда — таков казахский менталитет.

С РФ мы давние добрые соседи, казахи и русские взаимно благодетельны, вместе в одних окопах воевали в ВОВ, сейчас вместе стоим в ЕАЭС, ОДКБ и куче других международных организаций, торгуем, взаимодействуем, и нет неразрешимых противоречий.

И тем, кто хочет вставлять клин в отношения между соседями, нужно давать отпор. А возникающие в ходе развития вопросы решать без горячки, спокойно и обдуманно.

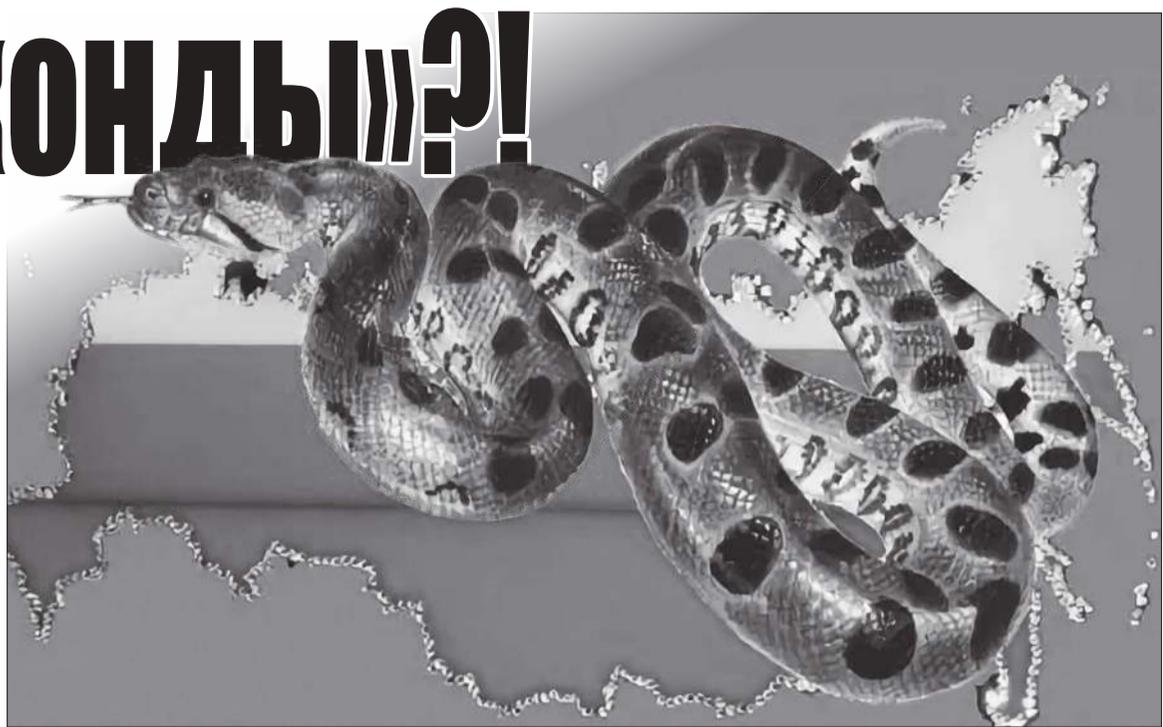
Нормальные добрососедские отношения у нас и с КНР, взаимная торговля и сотрудничество, стоим вместе в ШОС, СВМДА и других международных организациях, направленных к мирным партнерским отношениям между государствами.

И, конечно, оба этих великих соседа понимают, что в глобализованном мире без добрых партнерских отношений с США спокойное развитие ни одной страны мира невозможно и ни такие добрые отношения у нас есть.

— Какой выход?

— Задача сохранить баланс интересов, как бы это ни было это трудно в нынешнем мире, где каждый день возникают новые вызовы.

Внутри страны: только единство всего народа Казахстана и стабильность спасет от неблагоприятных внешних воздействий. Если же говорить о руководителях государства, то Елбасы вот уже 29 лет твердо держит ауыздык (узду) для управленческо-экономических кланов и общественных макрогрупп, позволяющая соблюдать

баланс интересов и не выводить возникающие по ходу жизни определенные противоречия на большую арену.

ЭЛИТАҒА ҚАНАҒАТ КЕРЕК!

Мир стремительно меняется, старый порядок рушится, и выживут только те, кто будет силен. А постсоветские страны, в т.ч. Россия и Казахстан, в целом остаются в стороне от модернизации и от 6-го технологического уклада, и конкретной стратегии в этом направлении у нас нет. Элиты здесь озабочены на этапе первоначального объединения зеленой и не чувствуют, что к пастбищу подбираются волки...

Сейчас бурю, может, кому-то как-то вроде и удастся переждать, но через 10 лет страны 6-го технологического уклада, в т.ч. бурно развивающийся Китай, будут брать проспавших прогресс голыми руками и десятками стран. История несчастных не жалеет и за дураков не заступается — слова публициста Мейирхана Акдаулета.

— А как у соседей с «уздой» для кланов?

— Так было и в Узбекистане при Каримове, и 26 лет в Беларуси Лукашенко, но в нынешнем году Запад и РФ решили «переориентировать» кое-кого из белорусской элиты, каждый на себя, выдвинув их на выборах кандидатом в президенты, т.е. против Лукашенко... А в Кыргызстане ни один президент не имел «узды» для решающих кланов и общественных макрогрупп, потому что уже три революции случились.

Там же, где есть у лидера страны «узды» для кланов и общественных макрогрупп, при уходе с политической сцены, необходимо аккуратно передать эти ключи преемнику — тогда внутренняя стабильность будет обеспечена.

А в Кыргызстане нередки моменты, когда, скажем, население юга подчиняется только главе клана и не подчиняется президенту-северянину, а также наоборот северяне, как случилось в этот раз, не подчиняются президенту-южанину.

НУЖНЫ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИДЕИ И МОЗГОВЫЕ ЦЕНТРЫ

— Что делать власти в этих условиях?

— Прежде всего, обеспечивать постоянную занятость молодежи. Чтобы была у всех (!) работа, зарплата, возможность переквалификации, массовое профтехо-

бразование, рабочие места и обязательное трудоустройство после получения специальности в вузе, колледже и ПТУ. Обеспечить вертикальную и горизонтальную мобильность кадров, иначе «усенновы» и «бораты сагдиевы» погубят страну — для этого ставить на должности тех, кто дает нужный стране и народу результат, а не по благу и родству.

Пифагор говорил: «Народы не могут избежать своей судьбы, если не бодрствуют непрерывно и неослабно!».

Те народы и государства, которые дремлют в такие сложные эпохи, как сегодня, — гибнут. Казахстанцы не имеют права дремать! Сегодня всем народом необходимо думать и действовать, чтобы целыми и невредимыми, с наименьшими потерями, выйти из лавины вызовов глобального общечеловеческого кризиса.

Элите, богатым семьям, всему управленческому классу необходимо встряхнуться, повернуться лицом к нуждам народа, отбросить в этот решающий момент все бывшие непонимания и междоусобные отношения и трудиться сообща во имя одной цели — благополучия РК и всех граждан страны.

Плезант Рузвельт как-то сказал: «Если нация не способна защищать себя собственными силами, то ее ни от чего не оградит международное сообщество».

Необходимо укреплять оборону страны, в т.ч. наиболее эффективными видами вооружения и желательно не ограничиваться импортом только из одной или двух стран. И производить необходимое оружие самим.

Это тоже из уроков сегодняшнего дня, в частности, войны, идущей в Закавказье. Где преимущество у тех, кто имеет более современное и эффективное оружие. Каждый юноша и часть девушек (как в Израиле) обязаны пройти срочную службу в армии и быть готовым встать на защиту РК.

Необходим оборонный союз стран Средней Азии. Ибо оборонного союза куда эффективнее, чем у каждой взятой отдельно страны. Ведь мир сегодня сходит с ума и непонятно, куда он завтра пойдет.

На случай каких-то возможных гигантских катаклизмов нужно иметь и более широкие договоренности, может и немалого евразийского характера, чтобы в моменты тех катаклизмов соседи не нападали друг на друга, а вместе защищались.

Казақ айтады: «Өзімнің бұзауым ортақ өгізден артық»! Нельзя допускать создания новых наднациональных органов в ЕАЭС и общей валюты, тогда капкан захлопнется, и члены ЕАЭС потеряют свободу и опять появятся в Степи Колбины с Голощерины, авантюристы-губернаторы, авантюристы местных людей от родных рек и родников в пустыни...

— И нужна национальная идея...

— Да, национальная идеология. Выполняется эта задача с выработки собственных идеалов, исходящих из настоящего и с целями будущего. Идеология основывается на историческом наследии, которое разработано такими талантами, как в XX в.: абыз Машхур Жусуп Копеев, историк Ермухан Бекмаханов, академик Алкей Маргулан, деятели Алаша, энтузиасты Серикболсын Кондыбай и Таласбек Асемкулов, сегодняшние историки Амангельды Нарымбаева и Жумажан Байжумин, написавшие книги о Туране, как начале казахского народа, всех тюрков и других народов Древнего Турана и др. В этом плане также существенную роль играет программа «Рухани жаңғыру».

Государству, элите, олигархам-государственникам, обществу необходимо создавать эффективные мозговые центры с привлечением местных талантливых мыслителей. В США мозговых центров около 7 тысяч, в Китае также тысячи, их много в других странах. А не уважающие себя и не думающие глотают пыль уходящего вперед мирового каравана и заняты взаимными склоками и драчками с соседями и братьями. Для нарождающегося на планете 6-го технологического уклада малодумающие нации — не создатели-субъекты, а объекты — для манипулирования эффективными субъектами.

— И в заключение...

— Возможно, в мире запущен процесс демонтажа национальных государств. И цель мозговых центров — как выжить в этом процессе.

Пожелаю всем казахстанцам единства, а власти быть ближе к народу, ответственно трудиться, и тогда никакие «Анаконды» нам не страшны!

— Торегали Абдуллаулы, большое спасибо за интересное интервью!

Дастан ЕЛДЕ

Ел ағасыз болмас,
Тон жағасыз болмас
Халық сөзі

Мынау заман, қай заман дейтін жыраулар. Бұл ел-жұрт қиын жағдайға тап болғанда айтылатын сөз. Алайда осылай деп күніренетін бүгінде жыраулар жоқ. Тіптен, жыршының өзі тапшы. Бұл жырлайтын тақырыптың жоқтығынан ба, әлде жырау, жыршылардың қажет болмай қалғандығынан ба?!

Айтар болсақ, себеп те көп, сылтау да көп. Сонда қазіргі заман, қандай заман? Асан Қайғы айтқан қилы заман ба? Жоқ дейміз, қазақ қилы заманды басынан өткеріп барып, жығылып-сүрініп тәуелсіздікке жетті. Оның өзінде өзгелердің дүмпуімен, шындығын айтсақ, Қызыл Кеңестік империяның іштей азып-тозып ыдырауы, біз осы түстен есімізді жиып, егемен ел болдық. Тәуелсіздікке жеткізген тарихи тұлғалар туралы сөз айту әлі ертерек. Оны келешек көк тұманның әр жағында өмірге енетін ХХІ ғасырдың жастары айтсын. Оған небәрі жүз жыл қалды.

Біз өткен жүз жылдық төл тарихымызды әлі де саралап, игере алмай жатқан қалпымыз бар. Бәрі араласып кетті. Санада тазалық шамалы. Тәуелсіздіктің тарихына коммунистер, социалистер араласқан соң не болмақ. Тәуелсіз елдің тарихын ХХІ ғасырдың тәуелсіз жастары жазуы керек, олар бүгінде жиырма-алпыс жас шамасында. Жиырмадағылар белсенді топ деген, олар өзінен бес жас кішілерді және бес жасқа ілгерідегілерді қосып алмақ, бұл қазіргі он бес пен жиырма бес жас аралығындағылар.

Ел де, тарих та, келешек те осылардың қолында. Шындық – асық. Бұдан ешкімде аттап кете алмақ емес. Бұл қазақ халқының «алтын ұрпағы». Мәселе, осы ұрпақтың арбасына біз аға ұрпақпен салмақпыз? Бар жауапкершілік осыда. Осы істе қателесек, ол біздің келешек алдындағы кінәміз де, күнәміз де болмақ.

Тәуелсіздік логикасы осы. Бұдан бұрсақ тартсақ, сіре де жақсылыққа бастамаймыз. Қазір тарих сахнасына отыз, отыз бестегілер шығып келеді. Сөздері, ұрандары сан алуан. Аталы сөзде, заман өте атаусыз қалатын сөздер де баршылық. Сөз көп. Бірте-бірте іс те басталмақ. Осыны көріп-біліп отырған Ел Ағалары не демек?!

Ел Ағасы деп айтып қалдық. Бүгінде ел қамын жеген Ел Ағалары бар ма? Халқымыз айтушы еді, ел ағасыз болмас, тон жағасыз болмас деп. Сол сөз тірі ме? Ел-елде Ағалар бар ма? Айтушы айтса да, ойланып қалдық. Ел Ағалары деген – сакралды ұғым, қазақшаласақ киелі түсінік.

Бәріміз «Жау жүрек мың бала» деген фильмді әлденеше рет қайталап көрдік. Сырт дұшпанға бір кісідей қарсы тұрғанда Ел Ағалар жыналыған. Қазақтың рулық құрылымы ел боп топтасудың таптырмайтын тәсілі екен. Ұран Ел Ағаларына жетті, ол ру-руға жетті деген сөз, содан халық тас түйін болып топтасып шыға келді. Несі жаман? Тамаша. Ел Ағалары өз руларына ие. Олардың айтқан сөздері екі етілмейді. Бұл демократия емес пе? Ойланайық!

Сонда Ел Ағасы деген кім? Алдымен ойға келетін нәрсе, ол

ЕЛ АҒАЛАРЫ

Гарифолла ЕСІМ,
академик, жазушы.

ел ішінде ағайын-туыс, ортасында сыйлы болуы керек. Елге сыйлы болу аса қиын шаруа. Қолында еш билігі жоқ, бірақ елге сыйлы, ол қалай болмақ? Хакім Абай отыз тоғызыншы қара сөзінде айтып еді, «...Ол екі мінезі қайсы десен, әуелі - ол заманда ел басы, топ басы деген кісілер болады екен. Көш-қонды болса, дау-жанжалды болса, билік соларда болады екен. Өзге қара жұрт жақсы-жаман өздерінің шаруасымен жүре береді екен. Ол ел басы мен топ басылары қалай қылса, қалай бітірсе, халық та оны сынамақ, бірден бірге жүргізбек болмайды екен».

Елге қадірлі болу? Оны кім ойлаған? Авторитарлық басқару жүйесінде елге қадірлі болуды ойлаудың еш қажеті болмады. Бәрі билікке жұмылдырылған.

Заманды заманмен салыстыруға болмас, әйтсе де Қазыбек биге қатысты бір мысал келтірмекпін. Өткен жылдары Қазыбек бидің Қарағандыда мерейтойы болып, арнайы ғылыми конференция өтті. Конференцияда баяндамада ХVIII ғ. Төле би, Әйтеке би, Қазыбек билер бастаған заманда қазақ елінде либералды-демократиялық басқару жүйесі асты деген кесімді пікірімді айтып, дәлелдеуге тырыстым.

Конференциядан кейін мен көтерген осы мәселе дау туғызды. Заң жүйесінде көрнекті қызмет атқарған, нақты айтсақ, Жоғарғы Сот Төрағасы болған азамат:

– Ғареке, конференция үстінде сұрақ қоюды жөн көрмедім, енді айтарым,

сіз қалайша қазақ жерінде ХVIII ғасырда либералды-демократиялық басқару мүмкін дейсіз, әрине, бұл жағдай Еуропа елдерінің бірінде болса түсінікті, қалай қазақ даласында мұндай мүмкін болуы-деді, қасында оны құптаушылар да бар екен.

Жауап беру үшін облыс әкіміне бұрылып, Қазыбек биге бағынышты болған қазіргі Павлодар, Ақмола, Қарағанды, Петропавл, Қостанай облыстары емес пе дедім. Әкім құптады. Осы өңірлерге Қазыбек би сөзі жүріп тұрды. Сонда Қазыбек биде бүгінгідей самсаған аппарат, жүздеген қызметкерлер жоқ.

– Сіз әкім мырза айтыңызшы, тек Қарағанды облысында қаншама басқару мекемелері бар. Санап шықтық, облыстық сот, прокуратура, қаржы полициясы, ішкі істер полициясы, тағысын тағылар, бір сөзбен айтсақ, қазынадан қаражат алатын қызметкерлер. Олардың санын санап беріңіздерші дедім. Үнсіздік. Қазыбек биде мұндай аппарат болмаған. Тәртіп болған. Бір облыста қаншама құқықтық мекеме, тәртіп әлі де жетілдіруді талап етеді. Тіптен, жемқорлыққа осы мекеме қызметкерлері қатысты болып шығады, бұл қалай?!

Төле биге қаншама облыс қарады, Әйтеке биге ше? Олардың ешқайсысында аппарат болмаған. Сонда билік қалай жүзеге асты. Мәселе, беделде. Беделді Ел Ағалары болған. Олар қазақ елінде қалыптасқан либералды-пирамидалық билік басқару жүйесінде қызмет атқарған. Олар билер, Ел Ағалары, топ басшылары. Олардың беделі – тазалық.

Төле би айтқан қағида «Тура биде туған жоқ, туғанды биде иман жоқ». Әрине, ол заманда да жемқорлық болған, бірақ ондайлар, негізінен, биліктен қағылып қалып отырған. Бедел бірінші орынға шыққан. Ру басшылары, Ел Ағалары халық сөзін сөйлеген. Қилы заманда жұрт Ел Ағаларын тындаған. Олар елді тындата білген. Мұндай жағдайға қазақтың рулық құрылымы таптырмайтын тәсіл.

Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романындағы Құнанбай қажының жүргізген билігі ру басшыларына сүйену. Ел ісін ру басшылары біледі. Ру басшылары жиналып ынтымаққа келеді. Ол халықтың, мемлекеттің мүддесі.

Кенес заманында қазақтың рулық құрылымын мейлінше қараладық. Бұл жүйені істен алғысыз еттік. Оның орнын комсомол, партия басты. Рушылдық – трайбализм дедік. Сонда трайбализмнің не екенін кім білген. Айтылды, ол қате деп, біз де алып-соғып трайбализм дегеннің ұйпа-тұйпасын шығардық. Мұнымыз мүмкін дұрыс, мүмкін қате болды. Оны бүгінде кім ашып, анықтап айта алмақ.

Ел Ағалары билік, хандық кеңестерде әрбір рудың мүддесін қорғап, биліктегі әділетсіздікті қарғап, тең-теңдік саясатын ұстанған. Осы қағида қазақ елінде әбден бұзылды, себебі ру-рудың Ел Ағалары болмады. Ақсақалдар деген жойылды. КПСС Орталық комитетінің ақсақалдарға қарсы арнайы қаулысы шығып, соның нәтижесінде Ел Ағалары тегіс «Халық жаулары» болып қудаланды. Бұл «Халық жауларының» соңғы легінің бірі «семіздерді» ұстау. Себебі, ақсақалдарының да көрнекті, келісті жандар болатын. Айталық, Сәкен Сейфуллин әкесі Сейфулла осы дүрмекке ілінді. Менің ағайынды Есім, Әлім екі атам осы «семіздер» тізіміне ілінгендер еді.

Кенес заманында Ел Ағасы негізінен жойылды. Барларына жол берілмеді. Себебі, Ел Ағалары дінді, дәстүрді, кісілікті айта бастайтын. Ол коммунистерге ұнамады. Ел Ағалары бастады, оның орнына қолдан «Ел Ағаларын» жасау саясаты жүре бастады, ол Депутаттыққа сайлау, Социалистік Еңбек Ері атағын беру, ордендермен марапаттау, кезінде НКВД, КНБ және өзге де құқық қорғау органдарында қызмет атқарғандарды «ардагерлер» деп марапаттау. Ақыры, ел жағасыз, яғни Ел Ағаларынсыз қалды. Сол

қалыппен Тәуелсіздікке жеттік. Сондықтан, Ел Ағалары жоқ. Жағдайымыз солай. Қариялардан бата тілесек, тост айтады. Халық дәстүрі іріген. Құндылықтарымыз құлдырауда. Осындай жағдайда ілгері ұмтылған жастарымыздың халы не болмақ?

Ата тарихымыздың өне бойында жастарға тілекші камқоршы аға буын болып келіп еді, енді не болды.

Жастарға жөн, ақыл айтатын Ел Ағасы бар ма? Тіптен мен Ел Ағасымын дегенмен жұрт оған илана ма?! Міне, мәселе қайда?!

Мүмкіндікті жіберіп алдық, қате айтсам, түзетіңіздер. Тәуелсіздік мүмкіндік еді. Отыз жыл аз мерзім емес, неге жұмылған жұдырықтай ынтымақты халық бола алмадық. Кінә кімнен? Бәрімізден. Елдің Ағалары болмағандығынан. Мемлекетті басқару жүйесі табиғи өрісін тапты ма? Қазіргі айғайдың негізінде не жатыр. Неге бір ұлт бөлшектеніп барады.

Олигархтарды Ел Ағалары деуге бола ма? Жұмысынан босаған облыс әкімдерін Ел Ағалары деуге бола ма? Минстрлерді ше?

Партия жетекшілерін Ел Ағалары деуге бола ма? Біз айтқанмен ел қабылдай ма?

Енді не істеуіміз керек. Білемін, сенемін, қазірде жер-жерде, ру-ру ішінен Ел Ағалары шығып келеді. Рас. Ел Ағасыз, тон жағасыз болмайды. Тонның жағасы болмаса тонамыз, Елдің Ағасы болмаса азамыз. Алмағайып заманда қазақтың рулық құрылымы тағы да бір тарихи қызметін атқаруы қажет. Ел Ағалары рулық жүйеден шығады. Ел Ағасының мүддесі ру емес, елдік мүдде. Ру оған жетудің тәсілі ғана.

Ел Ағасы, ақсақал атану осал шаруа емес. Ел арасында тараған Бауыржан Момышұлы айтты деген бір тәмсіл бар. Баукеңмен қатарластау біреу, батырға «Әй, шал!» деген болуы керек.

– Иә, дұрыс айтасын адам жасқа жетіп қартайды. Адам шайтан емес. Бірақ, қартаюдың үш мәнісі бар, тындап ал депті.

Бірінші мәнісі, адам

картаяды, анық сөзін ешкім құлаққа ілмейді, ол әйтеуір ас ішер, аяқ басатар халде. Мұны, сен айтқандай «шал» дейді.

Екінші мәнісі, адам жасқа жетті, бірақ отбасына, көрші-қолаңға, ағайын-туысқа қадірлі, айтар сөзі бар, тындаушылары және бар, оны «қария» деп атайды.

Үшінші мәселе, адам шайтан емес, қартайды, бірақ оның сөзін ел боп тындайды, руластары қадір тұтады. Ол адамның аталы сөзін жастар тындайды, үлгі, өнеге тұтады, оны «ақсақал» деп атайды.

Сен, мені осы үшеуінің қайсысына жатқызасың?—депті Батыр ағамыз.

Ендігі жердегі мәселе. Шал атанбай қария атану үшін не істеу керек? Шал атанбай, ақсақал деген деңгейге жету үшін, ол нендей қызметті атқаруы ләзім.

Бұл ресми қызметтермен анықталатын жағдайда емес, биліктегі адам билікте қадірлі болғанымен, елге қадірлі ме? Қызметтен кеткен соң, қадір-қасиетін сақтап қала ала ма? Оның беделі Билікпен ғана анықталған ба? Мәселе!

Бүгінгі күн үшін Ел Ағалары ауадай қажет. Ел сөзін сөйлей алатын жасы жеткен ақсақалдар қайда? Бұл да мәселе.

Ел Ағасы атану үшін Елге айтар СӨЗІ болуы керек. Жұрт сөздің өтіріксіз, алдаусыз, шын болғанын қалайды. Халық рас пен жалғанды бірден саралап алады. Халықты алдаймын дейтіндер — алаяқ, пысықтар. Олар қай заманда болмасын жеткілікті. Хакім Абай заманында өрбіп-өсіп шыға келген соң, пысықтар туралы өлең жазды. Сонда бір заңдылық ашқан, ол пысықтарға елдің бүлінгені керек. Осындай жағдайда олар еркін. Ел тыныштық болса, олар тұншыға бастайды. Пысықтарға бүлік қажет. Осындай пысықтар хакім Абай заманынан бүгінгі күнде әлдеқайда өсіп кеткен. Олар биліктің әр деңгейінде жамырап тұр. Биліктен құтылып, өздерінше «Ел Ағалары» тонын қамылуда. Ондайлар туралы хакім Абай «іші залым, сырты абыз» деген. Ал енді айырып көр, кімнің кім екенін.

Мен, оларды бір-ақ мәселе арқылы ажыратамын, ол тәуелсіздікті қабылдау не қабылдамаулары арқылы. Тәуелсіздік туралы барынша ынтылау топ, әрине Ел Ағасы, Ақсақал. Ал, тәуелсіздікті сырттай мойындағансып, іштей комсомол, коммунистік партия, социализм, марксизм туралы маңырап отырса, ол қалай Ел Ағасы, Ақсақал болмақ?!

Тәуелсіз ой, талғамы жоқ жаннан Ел Ағасы да, Ақсақал да шықпайды. Осы тұста жоғарыда сөз болған Бауыржан Момышұлы туралы айтсақ. Мен, бір мәселеден Баукеңнің алдында басымды иемін. Ол сонау, қылышынан қан тамған кеңес жылдарында қасқая қарсы тұрып, өзінің кім екенін дұрыстап жазғызып алғаны, қараңыз оның есімі — Бауыржан, ал тегі — Момышұлы. Сол заманда кім осындай ерлікке бара алды? Болды, бірақ олар шағын топ, мысалы Әлкей Марғұлан секілділер.

Бүгінде тәуелсіз елміз, аты-жөнімізді дұрыстап алуға арнайы заң қабылдадық, бәрібір құжаттарда - ов, - ова, - ин, - ина дегендер қаптап жүр. Өзгеріс жастар жағында. Ен-

деше, Ел Ағаларын жастардан күтеміз. Ол үшін өкінішке орай мерзім қажет. Олар тәжірибе жинақтап, Ел Ағасы дәрежесіне көтерілулері үшін біршама уақыт кетеді.

Қазіргі халымыз мәз емес. Жұрт тындайтын Ел Ағаларын мен біле қоймаймын, мүмкін қателесемін. Билік тындайтын Ел Ағалары бар, әл халық тындайтын Ел Ағалары өте тапшы, жоқтың қасы. Бұл не?

Бұл ауыр жағдай. Дәстүрлі қазақ қауымында толқындап жастар шығатын, оларға естияр сөз айтатын қария, ақсақалдар болатын. Бүгінде Билік пен халықтың, әсіресе жастардың арасы тым алшақтап барады. Бұл аса қауіпті жағдай, себебі Байлар мен кедейлер арасы мүлдем алшақтап кетіп еді, енді Билік пен жастар арасы ашылса, жағдай мәз емес деген сөз.

Аузы дуалы Ел Ағалары қажет. Ел Ағалары топтасуының қажеті жоқ, онда олар партияға айналып кетуі ықтимал. Ел Ағалары партиядан тыс болуы табиғи жағдай. Ел мүддесі партия мүддесінен биік. Партия мүддесі, негізінен Билікке жету. Ел Ағаларының мүддесі — ел болу. Бұл — мағыналық айырмашылық.

Партия — партия болып билікке таласу бір мәселе. Рурдан, өңір-өңірден шығып елдік мүдде үшін қарекеттер жасау өзге мәселе.

Ел Ағалары Билік пен халық арасындағы көпір болуы табиғи жағдай. Тағы да айтамын, партия билікке қызмет ететін — феномен. Сондықтан, биліктегілер партиядан тыс болуы тағы да табиғи жағдай. Биліктегілердің партиядан болуы да қазақ халқының табиғатына кереғар шаруа.

Ойланайық. Қазақ халқының рулық құрылымы әншейін ойдан шығарылған нәрсе емес. Ол өзінің өмір сүруге қажеттілігін ғасырлар бойы дәлелдеген — феномен. Қазақтың рулық құрылымында, ойланып қараңыз, либерализм де, демократия да бар. Бұл жөнінде Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романы — оқулық. Оқыңыз, ойланыңыз, тыңдаңыз. Рушылдық дегенді біздің жауларымыз үрлеп-үрлеп өршіткен айла-шаралары. Дана қазақ ешқашанда ру мүддесін елдік мүддеден биік қоймаған. Ру-ру елдік мүддеге табиғи түрде қызмет еткен. Халық басына күн туғанда ру басшылары (Ел Ағалары дей беріңіз Е.Ф.) бір кісідей атқа қонған. Сондықтан, Ұлы Далаға ие болғанбыз. Енді бүгін не болды? Сана, сезім, түйсік уланды, тұтас ойлау жүйеміздің паршапаршасы шықты. Ұлы идея коммунизм деген пайда болды.

Тәуба, Әбу Насыр әл-Фарабиден хакім Абайға дейін 9 ғасыр. Осы уақытта әлемде не болмады.

Империялар құлады, халықтар жойылды, қырғын-алапаттар орын алды, бірақ әл-Фараби ойлары шашырап қалмай, хакім Абайға жетті. Рухани сабақтастық үзілмеді. Мұсылман-түрік халқы өзінің құндылықтарына ие болды. Бүгінде осы мол мұраның мұрагері біз — қазақ елі болып, екі ғұламаның басын қосып мерекелеудеміз. Бұл теңдесі жоқ, тарихи оқиға, осы сана, сөзсіз ел ішінен Ел Ағаларын өсіреді. Олар Билік пен Халық, Билік пен Жастар арасындағы көпір болмақ. Басқа амал жоқ, ағайын!

■ ПАЙҰМ

СУРЕТ ШАТАССА ДА, ЖҮРЕК ШАТАСПАСЫН!

ӘДІЛБЕК ҚАБА ЖҮРЕГІ ТІЛІМ ДЕП СОҚҚАН ҚАЙРАТКЕР!

Тірлік істеп жатқан Тіл комитеті төрағасына қазақ тіліне қарсылар қашан тиіседі екен деп жүр едім, бастап кетіпті ғой...

ҚР Тіл комитетінің төрағасы Әділбек Қаба «Желтоқсанда қойылған талаптың бірі Тіл мәселесі болатын» деген постында Желтоқсан кезіндегі әйгілі ескі суреттен өзіне қатты ұқсаған фотоны салыпты. Иә, суреттегі фото Әділбек Қабаға қатты ұқсайды. Мамандығы суретші менің өзім де Әділбек екен деп ойладым...

Тіл комитеті тізгінін ала салысымен Мемлекеттік тілдің мүддесін қорғап, бір айдың ішінде-ақ біршама шаруалар атқарып тастаған Әділбек Қабаға тісін басып жүргендер үшін бұл көктен іздегендері жерден табылғандай «қуанышты» жәйт еді!.. Алақайлап шыққанның алды орыс тілділерге «қазақ тілін үйретуші» Канат Тасибеков болды. Ол суреттегі Әділбек емес... өзінің досы Сабыр Шынасилов екенін айтып, екеуінің бірге түскен суретіне де сілтеме жасап, «ұят» туралы біраз дәріс оқып тастады...

Оның постының астында әдеттегідей «айыптаушылар» жинала қалып, біреуі біліп айтса, бірі білмесе де іліп айтқан пікірлер жинала қалыпты...

Тіпті Әділбек Қабаның 1986 жылы Желтоқсан көтерілісіне қатысуына күмән білдірушілер де табыла кетті әдеттегідей...

Оларға бірақ сол бір Желтоқсанның ызғарында Әділбек Қабамен бірге Тәуелсіздік үшін алаңға шығып, қатар тұрған курстастары мен достары жақсы жауап беріпті.

Әділбектің курстасы Қарлығаш Исина: «Желтоқсан көтерілісі туралы өз басым Мәрзия Мәженова ұстазымыздың араб тілі сабағында (ҚазМУ-дың журналистика факультеті) естідім. Ағылшын, неміс, араб деп үшке бөлінгесін, тобымыз шағын еді, он шақты ғана. Әділбек пен үш-төрт жігіт жоқ болып шықты. Тек үш қыз ғана отырдық, жігіттер алаңға шығыпты деп сыбырласып сөйлестік, Т.Қожақеев ұстаздың дәрісінен кейін-ақ кеткенге ұқсайды. Сол жігіттердің бірі Әділбек Қаба еді, оны артынша алаңға барғанда көрдім. Амандасып үлгердік», — деп жазады.

Ал Советжан Қошпанов: «Мен Әділбек Қабаны жақсы білем. Біз желтоқсанда алаңға бірге шыққан болатынбыз. Біз ол кезде АЗВИ — де, ол ҚазГуде оқитын. Мен Қошпанов Советжан және Ақботаев Бауыржан, тағы басқа АЗВИ-дің жігіттерімен алаңға қарай келе жатқанда Әділбекпен кездесіп алаңға бірге бардық. Сол көтерілістің қою ортасын-

да болдық. Сондықтан оған қатыспады деп күдік келтірудің өзі ұят. Желтоқсаншылардың беделін түсіру кімге керек.

Сол кездегі барлық студент бауырларымызды халық батырлары деп, қазіргі бейбіт өмірдегі саналы азаматтар құрметтесе! Нұр үстіне нұр

болар еді», — деп, түйіндеп, алаңда бірге болғандарын айтады.

Негізі «Желтоқсанда қойылған талаптың бірі Тіл мәселесі болатын» деген тақырып пен мәтін өте дұрыс, сурет даулы болғанмен.

Әдекең посты бекер алды, даулы болса, суретті ала салу керек еді, «шатасыппын» деп кешірім сұрап. Немесе суретті де алмай, «суретті анықтау керек» деп мәтінді түзеуі керек еді...

Оған бола сонша ауыр сөздер айтуға бола ма екен ағайындар? «Жанылмайтын жақ, сүрінбейтін тұяқ жоқ» дегендей, шатасу болмай ма, Әділ Досанов мырза! «Ол суреттегі менмін» деген Сабырдың өзін шанда қалдырып, алдына түсіп алып шауыпсындар ғой бәрің. Өзге тілділердің «жерден жеті қоян тапқандай» алақайлағандан түсінемін, сіздің олардан асып кетуіңізге жол болсын! Әділдің Әділбекті шатасты деп шалып қалуы Әділдік емес! Басқаларға бәрібір, олардың көбісі қуаныштарын жасыра алмауда... Ескі суреттердегі өзіне қатты ұқсас адамды өзі

екен деп қалып, шатасып жататындар кездесіп жатады ғой өмірде.

Осы фейсбуктің өзі де «Өзіңізді белгілеңіз» деп көп адамдардың суретін жіберіп жатады. Қарасам, шынында да көбісінің келбеттері маған ұқсас жандар. Фейсбук жіберіп жататын маған ұқсас суреттердің ішінде осы Әдекең де бар айтпақшы...

Негізі, осы Желтоқсандағы суреттегі Әділбек пе, Сабыр ма, ол әлі анықталған жоқ! Шынында да, даулы мәселе болғасын, оны экспертиза анықтауы керек. Сурет Сабырдан гөрі Әділбекке қатты ұқсайды. Бұл жерде Сабыр Шынасиловтың сол кезеңдегі жас кезіндегі суретін көріп, екеуін қатар салыстыру керек.

Әдекең дау туғасын Сабыр Шынасиловке телефон соғып сөйлескен. Сабыр мырза: «Иә ол менмін, өйткені үстімде қара плащ болған» деп жауап берген. «Суретте плащ емес, пальто ғой, одан соң желтоқсанның қақаған аязында плащпен жүргесіз бе?» — деген Әділбектің сұрағына мардымды жауап болмаған...

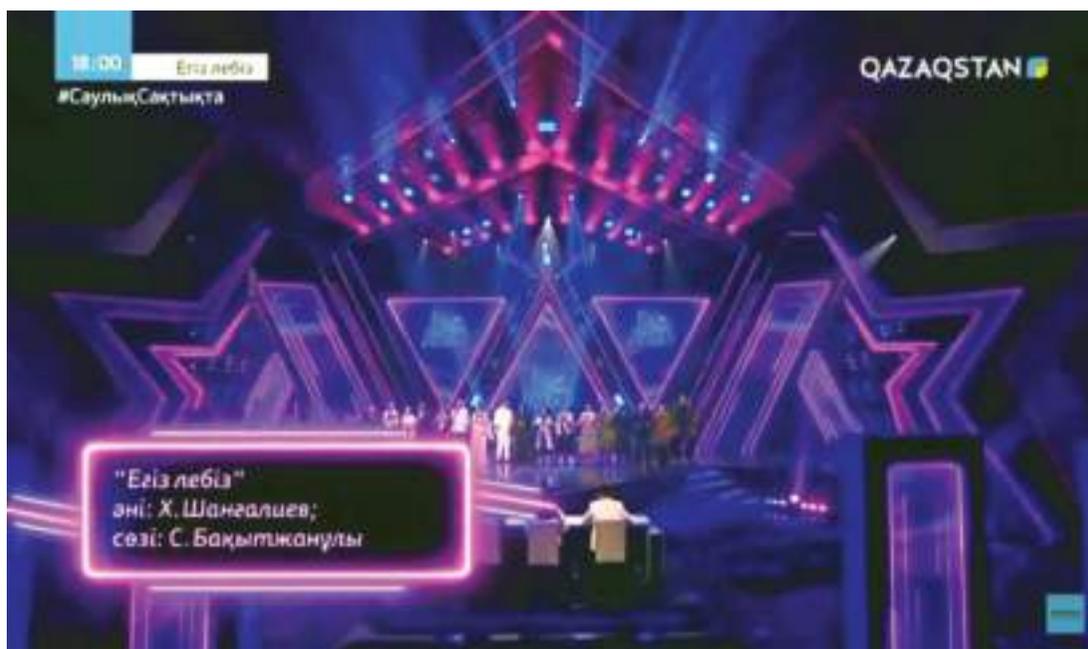
Иә, Желтоқсанда елді алаңға алып шыққан басты тақырыптардың бірі — Қазақ тілінің тағдыры еді...

34 жыл болып, Тәуелсіздік алсақ та, Тіл тағдыры әлі сол күйінде ауыр халде! Бұл тығырықтан тек Мемлекеттік тілді міндеттейтін Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдап қана шыға аламыз! Өйткені 30 жылдан бері Тәуелсіздік алған елдердің ішінде Қазақстанда ғана Мемлекеттік тіл туралы заң жоқ!

Қазақ тілін қорғауда сурет шатасса да, жүрек шатаспасын ағайындар! Ал Әділбек Қаба — жүрегі Тілім деп соққан қайраткер!

Қазыбек ИСА
«Қазақ үні»

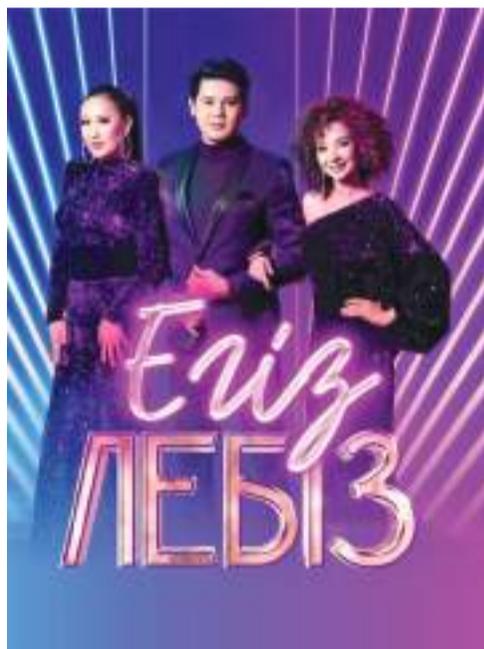
Ұлттық арнадан «Егіз лебіз» жобасы өтіп жатыр. Біз 4-інші бағдарламасын көріп қалдық... «Танымал әншілер мен өзге саланың майталмандары ән айтып қана қоймай, ең мықты жұп ретінде жеңіске жетуге талпынатын теңдессіз жоба. Қазақстан халқы өз жұлдызын тікелей эфирде анықтайды» деп жазылыпты ютубтағы арнасында. Иә, айтса, айтқандай елді тартатын тамаша музыкалық бағдарлама! Көркемдігі де, дизайндық, сахналық, жарықтық, декорациялық безендірілуі де соңғы үлгілермен қамтылған ерекше тартымды. Жобаға қатысушылар да әйгілі әншілер, қазылары да халыққа белгілі дарынды тұлғалар.

«ЕГІЗ ЛЕБИЗДІҢ»

АРНАУ ӘНІН ТЫҢДАУ - ҚОРЛЫҚ!

ҰЙҚАСТАН ЖҰРДАЙ ӘНДІ ӘНШІ БАЙҒҰСТАРДЫҢ БЕРІЛЕ АЙТЫП ТҰРҒАНЫН КӨРУ ҚАНДАЙ АЯНЫШТЫ ЕДІ?!

*Үздік жұптар сахнада,
Жарысады ұлттық арнада,
Ғажап дауыстар.
Нағыз өнер сайыр
Барлығына жеңіс маңызды
Халықтың қолдауы.
Үн мен үннің таңдауы
Жұптарымыз сахнаның сәні
Сіздер үшін бәрі.*

Өлең деген ұйқастардан құралатыны анық болса, бұл мәтіннің 19 жолында ең болмаса, емге екі жол ұйқас таппайсың. Өлең деп ойлап қалсын деп, шумақ етіп, жол-жолға бөліп жазып қойғаны болмаса, қарабайыр шатып-бұтқан шалағай сөздердің жиынтығы. Өлең құрылысын түсінбейтіндерге түсінікті арифметикалық тілге салып айтсақ, бұл екі жердегі екіміз — он болады дегендей маскара қателік!

Сонда «Егіз лебіз» жобасында есі дұрыс редактор жоқ па? Мақұл, қазақша қарапайым өлең түсіне алатын сауатты редактор жоқ екен бағдарламада, мындаған журналистері бар «Қазақстан» арнасының кез келген сөз түсіне алатын журналисі ескертпеген бе?! Өйткені, бір айдан бері бұл «әнұран» эфирде төрт рет орындалды. Көркемдік кеңес деген болмайтын ба еді телеарналарда?! Әлде, еліміздегі бас арна — Ұлттық арнамызға

қазақша қарапайым әліппелік талапқа сай өлеңнің қажеті жоқ па?!

Адам айтуға ұялатын қарапайым жайдақ ұялатын өзатын жұрдай ән мәтінін қатысушылары бар, қазылары бар, халық әртістері бастаған әйгілі әнші байғұстардың өздері беріліп айтып тұрғанын көру қандай аянышты еді?!

Ән мәтінінің түкке жармайтынын сезбеген қазылар алқасындағы әйгілі тұлғалар Тұңғышбай Жаманқұлов, Мақпал Жүнісова, Алтынбек Қоразбаев, Айгүл Иманбаеваларды, жобаға қатысушылар Бақыт Шадаева, Жанар Айжанова, Айгүл Қосанова секілді белгілі әншілерді айтпағанда, қатысушылардың ішінде осы «арнауды» беріле айтқан Рүстем Қайыртаулы секілді белгілі айтыс ақындары бар ғой. Ол сол жерде мынадай маскараны дереу ескертіп, қажет болса, жарты сағатта жазып беретін мәтін ғой...

Әндерінің ешқайсысының сөзі нашар болып көрмеген қазылардың ішіндегі композитор Қалдыбек Құрманәлі хабар соңында бұл «өлеңнің» іске алғысыз екенін ескертіп кеткен болар деп ойлаймын...

Қорыта айтқанда, әр сенбиде «Егіз лебізді» қызыға тыңдап отырған елдің өлеңнен сәл де болса, сауаты барлары хабар соңындағы «арнауды» естіп қай уақытқа дейін қорлана беруі керек?

Бұл бағдарламадан бұрынғы жылдары өткен, ел риза болған «Екі жұлдыз» жобасының арнауы әйгілі «Екі жұлдыз» әні (сөзі - Тұманбай Молдағалиев, әні - Сейтқали Қайырғалиев) әдемі жарасып тұратын. Ендеше, неге «Егіз жұлдыз» жобасының арнауына өлеңін көрнекті акын Исраил Сапарбай, әнін белгілі композитор Жұмағұл Қыдырәлиев жазған белгілі «Егіз жұлдыз» әнін алмасқа?!

Біздікі көзге шыққан сүйелдей көрініп тұрған өрескел кемшілікті ескертіп, өлең танығандықтан өз парызымызды орындай! Қалғанын Ұлттық арнаның өзі біледі.

Қазыбек ИСА
«Қазақ үні»

Менің қатты қарнымның ашқаны — бағдарламаның соңында айтылатын «Егіз лебіз» жобасына арнайы жазылған «әнұраны», арнау әнінің ешқандай талапқа сай келмейтіні. Әні тәуір болар, акын ретінде ән мәтінін тыңдап отыру — екі сөздің басын құрай алатын, екіншісі бірі акын болып келетін қазаққа қорлық екен! Әнін Х.Шанғалиев, сөзін — С. Бақытжанұлы дегендер жазыпты.

Сөзім жалаң болмау үшін эфирден жазып алуға тырысқан әнсымақтың мәтінін келтірейін:

*Әсем ән, әсем ән,
Егіз лебіз сыйлаған.
Жұлдызды сахна
Әуен сіздерге арналған.
Қызықты сәттер
Егіз лебіз сыйлаған.
Бізбен бірге қуанып, бірге шаттан.
Ғаламат шоу бастаймыз,
Әсем әнмен еркін самғаймыз.
Бірге ән шырқаймыз,*

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ — 65380
«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ

Президент —
Редакторлар кеңесінің төрағасы —
Бас редактор — Қ. ҚАЗЫБЕК ИСА

Бас редактордың бірінші орынбасары —
Зейнолла АБАЖАН
Бас редактордың орынбасары —
Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы — Гүлмира САДЫҚ
Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)
Айнұр АХМЕТ (мәдениет)
Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ
(8-702-931-89-86)
Жасұлан ИСА
(8-776-120-19-72)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)
Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)
Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)
Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:
Қажымұқан ҒАБДОЛЛА
(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:
Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:
Абдолла ДАСТАН
(8-(71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:
Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:
Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:
Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:
Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:
Әбдіғалпал АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:
Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

**Атқарушы директор —
Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН**

Тарату бөлімі:

Астанада:
Жасұлан ИСА
(8-776-120-19-72)

Шымкентте:
Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)
дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген.
Күллік №13976-Г (Алғашқы күллік №1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқарасы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз. Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді.

Газеттен көшіріліп берілсе, сілтеме жасалуы шарт. Газетте «Қазақпараттың» материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ — 60 400
ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ — 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3 ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www. qazaquni. kz

**Кезекші редактор —
Гүлмира САДЫҚ**

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ50856000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, КБте 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ — материалдың жариялану ақысы төленген